

ระบบศาลในประเทศไทย

ประวัติความเป็นมาของศาลไทย

การที่จะศึกษาค้นคว้าถึงระบบศาลของประเทศไทยในปัจจุบันย่อมเป็นการจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงความเป็นมาของศาลในระบบกึ่ง เคมิของประเทศไทย ในประวัติศาสตร์ของประเทศไทยนั้นการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้ยังทำให้จำกัดอย่างไรก็ตาม จากผลของการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเป็นที่รับรองท้องถิ่นว่าชาวไทยสมัยกรุงสุโขทัยได้รับอารยธรรมต่าง ๆ จากประเทศใกล้เคียง เป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสนาและวัฒนธรรม แหล่งสำคัญอันเป็นที่มาคือประเทศอินเดีย และเป็นที่ยอมรับกันด้วยว่าคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ ของพระมนูสาราจารย์อันเป็นหลักกฎหมายดั้ง เคมิของอินเดียนั้น และถือว่าเป็นที่มาของหลักกฎหมายดั้ง เคมิของไทยซึ่งปรากฏผลจากการค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ว่า ประเทศไทยได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีโดยการค้นพบศิลาจารึกเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายในสมัยกรุงสุโขทัยบ่งว่ามีรากเง้ามาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของฮินดู ในบรรดาหลักฐานทั้งหลายที่มีอยู่ในขณะนี้นับได้ว่าศิลาจารึกดังกล่าวเป็นหลักฐานเกี่ยวกับกฎหมายไทยที่เก่าแก่ที่สุดและเป็นเค้าเงื่อนที่แสดงว่า เราน่าจะได้รับพระคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

ดังนั้น ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับระบบศาลของประเทศไทยนั้นจะค้นคว้าเพียงเท่าที่มีหลักฐานปรากฏอยู่ คือ เริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์และสมัยปัจจุบันเท่านั้น ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนี้มีด้วยคำที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อน คือ คำว่า "พระธรรมศาสตร์" "ราชศาสตร์" และคำว่า "พระราชกำหนดกฎหมายอื่น ๆ"

คำว่า "พระธรรมศาสตร์" เป็นคำภีร์ที่ได้มาจากหลักพระธรรมศาสตร์ของพระมกุฎราชกุมารย์ของอินเดีย หรือที่เรียกกันในบ้านเมืองของเราว่า "คัมภีร์ธรรมศาสตร์" นั้นได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นอันมาก หลักกฎหมายพระธรรมศาสตร์ได้เจริญถึงขีดสุดและถือได้ว่าเป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินอันเป็นมรดกตกทอดมาทุกกาลสมัย จนกระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ประเทศไทยได้รับมานี้ มิใช่ได้มาจากฉบับของอินเดียโดยตรง แต่ได้มาจากคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ฉบับของมอญซึ่งได้แปลเป็นภาษาบาลีโดยพระภิกษุรูปหนึ่ง และไทยได้มาโดยนำมาแปลเป็นภาษาไทยอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งในการแปลเป็นภาษาไทยนั้นได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติบางส่วนและบางตอนให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย¹

พระธรรมศาสตร์ของไทยได้เจริญรุดรอยตามฉบับของอินเดีย คือ เริ่มต้นได้กล่าวถึงความ เป็นมาว่า พระมกุฎราชกุมารย์ได้เป็นผู้ค้นพบคัมภีร์ที่กำแพงจักรวาลและได้นำมาเรียบเรียง เป็นคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ขึ้น และในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ฉบับของไทยนั้นเป็นบทบัญญัติของกฎหมายอันว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของบุคคลทั้งในทางแพ่งและทางอาญา

คำว่า "ราชศาสตร์" นั้น เป็นถ้อยคำที่มักใช้ควบคู่กับพระธรรมศาสตร์ คือ นอกจากจะมีพระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายสำคัญของบ้านเมืองแล้ว ยังมีพระบรมราชวินิจฉัยในทางอรรถคดีของพระมหากษัตริย์ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวบทกฎหมายไว้บังคับด้วยพระบรมราชวินิจฉัยเช่นนี้เราเรียกว่า "ราชศาสตร์" ซึ่งส่วนมากแล้วพระบรมราชวินิจฉัยมักจะสอดคล้องกับหลักของพระธรรมศาสตร์และจะได้มีการยอมรับเป็นบรรทัดฐาน

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยาลักษณ์, ตำนานกฎหมายเมืองไทยและประมวลคำอธิบายทางนิติศาสตร์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเชชมบรรณกิจ, 2493), หน้า 13.

ในโอกาสต่อมา ถ้าเป็นพระบรมราชวินิจฉัยที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมนูญศาสตร์ ราช-
ศาสตร์ เช่นนั้นก็มักจะส่งสวดลงพร้อมทั้งรัชสมัยของพระมหากษัตริย์ผู้มีพระบรมราชวินิจฉัย
เช่นนั้น ราชศาสตร์ที่สอดคล้องกับพระธรรมนูญศาสตร์มักจะรวมอยู่ในพระธรรมนูญศาสตร์ด้วย
สำหรับพระธรรมนูญศาสตร์ของไทยนั้น ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้แบ่งแยกเป็น 2 ภาค
คือ ภาคมุลอรรถ เป็นภาคที่ว่าด้วยหลักนิติธรรมซึ่งพระมนูสารจารย์เป็นผู้เรียบเรียง
ขึ้นภาคหนึ่ง และภาคสาชะอรรถ ซึ่งเป็นภาคที่ว่าด้วยราชศาสตร์ ซึ่งถือเป็นส่วน
อรรถาธิบายและปรับปรุงให้มุลอรรถสมบูรณ์ผลออกมาอีก ภาคหนึ่ง¹

คำว่า "พระราชกำหนดและกฎหมายอื่น ๆ" นอกจากจะมีพระธรรมนูญศาสตร์
และราชศาสตร์แล้ว พระมหากษัตริย์ยังทรงตราพระราชกำหนดและกฎหมายอื่น ๆ
ขึ้นใช้บังคับอีกได้ เช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับใน
แผ่นดินอีกเป็นจำนวนมาก พระราชปรรตแห่งกฎหมายลักษณะอาญาได้อรรถาธิบาย
ในเรื่องนี้ว่า

"...บรมกษัตริย์แต่ปางก่อนก็ทรงตั้งพระราชกำหนดและบทพระอัยการขึ้น
ไว้เป็นแบบแผนสำหรับพิพากษาเหตุและคดีอย่างนั้น ๆ ที่จะมีขึ้นในภายหน้า พระราช
กำหนดบทพระอัยการนี้ก็กฎหมายสำหรับพระราชอาณาจักรเพิ่มเติมขึ้นโดยลำดับมา
และพระราชนัดบทพระอัยการที่ได้ตั้งมา เป็นครั้ง เป็นคราวนี้เมื่อล่วง เวลาช้านาน
เข้าก็มีมากมายซ้ำซ้อนกันเกิดลำบากแก่การที่จะพิพากษาอรรถคดีโดยกาลบ้านเมือง
เปลี่ยนแปลงมาพัน เหตุล่วงสมัยที่จะต้องใช้พระราชนัดบทพระอัยการที่กษัตริย์พระองค์
ก่อน ๆ ได้ทรงบัญญัติไว้ชั่วหลายอายุคนแล้วบ้าง หรือโดยเหตุที่พระราชนัดบทพระ
อัยการเก่าขัดขวางกับที่บรมกษัตริย์ภายหลังได้ทรงตั้งขึ้นบ้าง ในเวลาเมื่อถึงความ

¹ R. Lingat, "Evolution of Law in Burma and Thailand", The Journal of the Siam Society, Volume XXXVIII, Pt. p. 27

ลำบากมีขึ้นเช่นนี้ พระเจ้าแผ่นดินจึง โปรดให้ประชุมลูกขุน ณ ศาลา อันเป็นเจ้า
กระทรวงฝ่ายตุลาการ พร้อมด้วยลูกขุน ณ ศาลหลวง อันมีตำแหน่งในฝ่ายตุลาการ
ตรวจชำระพระราชกำหนดกฎหมายและทรง พระราชวินิจฉัยให้ยกเลิกกฎหมาย
ที่พ้นเวลาแลสมควรจะใช้ออกเสีย คงไว้แต่ที่ยังใช้ได้ จักรเย็บเข้าเป็นลักษณะ
มีหมุดหนุ่และมาตราให้คนทั้งหลายรอบรู้กฎหมายง่ายขึ้น และเป็นความสะดวก
แก่การพิพากษาอรรถคดีทั้งปวงทั่วไปเป็นราชประเพณีสืบมาแต่โบราณทีเดียว ดังนี้..."

กฎหมายต่าง ๆ ที่ได้ตราขึ้นใช้บังคับดังกล่าว มีอาทิเช่น ในแผ่นดิน
สมเด็จพระรามาธิบดี (อุทอง) ลักษณะพยาน (พ.ศ. 1894) ลักษณะอาญาหลวง
(พ.ศ. 1895) ลักษณะลักพา (พ.ศ. 1899) ลักษณะฉ้อโกง (พ.ศ. 1905) ใน
แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้มีการตั้งกฎหมายทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่าย
ทหารพลเรือน (พ.ศ. 1998) กฎหมายเทียบบาล (พ.ศ. 2002) ในแผ่นดินสมเด็จพระ
เจ้าปราสาททองตั้งกฎหมายลักษณะอุทธรณ์ (พ.ศ. 2178) ลักษณะทาส (พ.ศ.
2180) และลักษณะกู้หน้ (พ.ศ. 2191) เป็นต้น

ในตอนต้นสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น ตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จว่าด้วยที่
ดิน (พ.ศ. 1903) ถือว่าที่ดินเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน ผู้ถือที่ดินมีเพียงแต่สิทธิ
ครอบครองโดยไม่มีกรรมสิทธิในที่ดินนั้น ผู้ถือที่ดินไม่มีสิทธิที่จะโอนที่ดินให้แก่บุคคล
อื่น ทั้งทายาทของผู้ถือที่ดินก็ไม่มีสิทธิรับมรดกในที่ดินนั้น แต่ภายหลังกฎหมายดังกล่าว
ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก อันเป็นเหตุผลในเรื่องวิวัฒนาการทางกฎหมาย
จนกระทั่งได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดินในปัจจุบัน เป็นต้น¹

¹ ร.แรงกาศ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กฎหมายเอกชน) กฎหมาย
ที่ดิน, คำสอนชั้นปริญญาโทมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, พ.ศ. 2483
(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) พ.ศ. 2483, หน้า 15-22.

ลูกขุนและตระลาการ

ลูกขุนและตระลาการ เป็นคำที่ปรากฏในกฎหมายเก่าของไทย โดย ลูกขุนและตระลาการ ใ้คำทำหน้าที่ชำระความและตัดสินคดีของบ้านเมืองมาเป็นระยะเวลาช้านาน คือตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนระยะเวลาที่พระองค์จะทรงสถาปนากระทรวงยุติธรรมขึ้นในพุทธศักราช 2434 และ เลิกใ้วิธีพิจารณาความตามกฎหมายเก่า และจาก นั้นมาก็ไม่ปรากฏคำว่า "ลูกขุนและตระลาการ" ในกฎหมายฉบับใดของไทยอีก จะไ้ความก้แต่เพียงว่า เมื่อกล่าวถึงวิธีพิจารณาตามกฎหมายเดิมก็จะหมายถึง เช่น กล่าวถึงวิธีพิจารณาความว่า เมื่อราษฎรนำคดีมาฟ้อง เจ้าหน้าใ้หน้าเสนอลูกขุน ตรวจสอบ ฟ้องว่าเป็นฟ้องแล้ว ก็จ่ายฟ้องไปยังศาลใ้มีอำนาจชำระซึ่งสังกัดอยู่ตามกรมต่าง ๆ แล้ว เจ้ากรมจะแจกจ่ายใ้ตระลาการ เป็นผู้พิจารณา เมื่อตระลาการพิจารณาเสร็จสำนวน ก็ส่งไปใ้ลูกขุนชี้ขาดและใ้ผู้ปรับปรับบทหรือวางบทลงโทษอีกชั้นหนึ่ง

1. ลูกขุน

1.1 ความหมาย คำว่า "ลูกขุน" มีความหมายไ้ 2 นัย คือ ความหมายอย่างกว้างและความหมายอย่างแคบ ตามความหมายอย่างกว้างหมายถึงความถึงข้าราชการที่ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในเรื่องลักษณะการปกครองประเทศสยามว่า "เราเรียกผู้ปกครองบ้านเรือนว่า "พ่อบ้าน" ผู้อยู่ในปกครองเรียกว่า "ลูกขาน" หลายบ้านรวมกันเป็นเมือง ถ้าเป็นเมืองขึ้นอยู่ในความปกครองของ "พ่อเมือง" ถ้าเป็นประเทศราชเจ้าเมืองเป็น "ขุน" หลายเมืองรวมเป็นประเทศอยู่ใ้ปกครองของ "พระเจ้าแผ่นดิน" แต่โบราณเรียกว่า "พ่อขุน" ข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ ก็ไ้ชื่อว่า "ลูกขุน"¹

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, ประวัติศาสตร์สุโขทัย (ภาค 1), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทไทยบริการ, พ.ศ. 2498), หน้า 118-119)

1.2 ชนิดของลูกขุน เนื่องจากลูกขุนเป็นคำรวม หมายถึงข้าราชการ
ตำแหน่งต่าง ๆ ทั้งกล่าวแล้ว จึงมีคำมาขยายคำนี้ออกไปอีกเป็น "ลูกขุน ณ ศาลา"
ชั้นเดียวกับตำแหน่งเสนาบดีฝ่ายบริหาร กับ "ลูกขุน ณ ศาลหลวง" ซึ่งเป็นตำแหน่ง
ฝ่ายตุลาการ และเมื่อเรากล่าวถึงลูกขุนในเรื่องที่เกี่ยวกับศาลและการพิจารณาพิพากษา
อรรถคดีแล้ว คำว่า "ลูกขุน" ย่อมหมายถึง "ลูกขุน ณ ศาลหลวง" ซึ่งอาจถือได้ว่า
เป็นความหมายอย่างแคบ

1.2.1 ลูกขุน ณ ศาลา ตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลานี้ ซึ่งถือว่าเป็น
ตำแหน่งเสนาบดี ฝ่ายบริหารนั้น ได้แก่ ตำแหน่งสมุหนายก สมุหกลาโหมและตำแหน่ง
เสนาบดีจตุสดมภ์ คือ เจ้าพระยาจักรี ตำแหน่งสมุหนายกถือตราพระราชสีห์ เจ้าพระ
ยามหาเสนาบดีหรือเจ้าพระยากลาโหม ตำแหน่งสมุหกลาโหมถือตราพระคชสีห์ เจ้า
พระยาธรรมาธิบดี ตำแหน่งธรรมาธิบดีถือตราเทพคชาธิ์พระนนธิการ พระยายมราช
ตำแหน่งนครบาลถือตราพระยมราชสีห์ เจ้าพระยาตรีธรรมราชหรือเจ้าพระยาโกษาธิบดี
ถือตราบัวแก้ว พระยาพลเทพ ตำแหน่งเกษตราธิการ นอกจากตำแหน่งทั้งหกซึ่งถือได้ว่า
เป็นตำแหน่งที่สำคัญยิ่งแล้ว ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งถือได้ว่าเป็นตำแหน่งลูกขุน
ณ ศาลาก็ยังมีกำหนดไว้ในกฎหมายอื่นอีกอย่างมาก เช่นในกฎหมาย "กฎสามสิบหกข้อ"
ก็ไ้ระบุถึงตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลาไว้ ได้แก่ เจ้าพระยาสุรศรี เจ้าพระยาชำนาญ
บริรักษ์ พระยากลาโหม พระยาธรรมา พระยาพลเทพ พระยาราชภักดี พระยายมราช
พระกำแพง จมื่นเสมอใจราช ส่วนลูกขุน ณ ศาลหลวงได้แก่ พระราชครู-พระครูพิเศษ
พระจักรพรรดิ พระธรรมศาสตร์ พระเกษม ขุนหลวงพระไกรสีห์ ขุนราชพิริจโยย และ
ขุนศรีธรรมราช นอกจากนั้นบางแห่งก็ระบุตำแหน่งลูกขุน ณ ศาลาไว้ดังนี้ เจ้าพระยา
รัตนพิพิธ เจ้าพระยามหาเสนา พระยายมราช พระยาธรรมา พระยาสุธรรมมนตรี
พระยาพิทักษ์โกษา พระยามหาอำมาตย์ พระยาพลเทพ พระยาเพ็ชร์ไชย พระยาศรี-
ธรรมราชราช พระยาพระคลัง พระยาธรรมไกรยโลกย พระยาสุรเสนา พระยาราชนิกุล

ส่วนลูกขุน ณ ศาลหลวงที่ระบุไว้ คือ พระมหาราชครูพระครูมหิศร พระราชครูพิเชษฐ พระ
ครูพิภพ พระเทพราชาคา หลวงอภัย หลวงธรรมศาสตร์ หลวงญาณปภาณี¹

1.2.2 ลูกขุน ณ ศาลหลวง คำว่า "ลูกขุน ณ ศาลหลวง"
ปรากฏครั้งแรกในกฎหมายนาพลเรือนซึ่งตราขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
ราว พ.ศ. 1991 โดยได้กำหนดศักดิ์ทินาของลูกขุนและข้าราชการในสังกัดไว้ดังนี้²

1. พระมหาราชครู พระครูมหิศร ธรรมราชสุภาวดีศรีวิสุทธินุญ วิบุลธรรม
วิสุทธิ พรหมจารีวิชาธิบดี พุฒาจารย์	นา	10000
2. พระราชครูพระครูพิเชษฐราชวิชาธิบดีศรีนรกม	นา	5000
3. พระธรรมศาสตร์ราชโหราจารย์ ปลัดมหิศร	นา	3000
4. พระอภัยปรีชาธิบดีโหราจารย์ ปลัดพระครูพิเชศ	นา	3000
5. พระญาณประกาศอธิบดีโหราจารย์	นา	3000
6. พระศรีสังฆกะอธิบดีโหราจารย์	นา	3000
7. ขุนไชยอาณานิคมหาวิสุทธิปรีชาจารย์	นา	1500
8. ขุนจินคำภิรมย์พรหมเทพวิสุทธิวงษาจารย์	นา	1500

และ

1. พระมหาราชครูพระราชาประเวโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีศรีบรมวงศ์
องค์บุรีโสภณพรหมญาณวิบูลย์กิจสุจริตทวิวิชเวทย์พรหมพญาจารย์	นา	10000
2. พระราชครูพระครูพิราบราชสุภาวดีศรีเวทจุฑาภรณ์
ศรีบรมวงศ์	นา	5000

¹ เสถียร ลายลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 2, (กรุงเทพ
มหานคร: โรงพิมพ์เคล็ดเมล์, 2478), หน้า 65-66

² พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, กฎหมายราชบุรี เล่ม
1, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2517) หน้า 207

3. พระเทพราชชาลาบตีร์วีวาสูเทพ ปลัดพระราชครู
ประโรหิตาจารย์ นา 5000
4. พระจักรปาณีตรีภิวสุทธิ ปลัดพระครูพิราบ นา 5000
5. พระเกษมราชสุภาวคีร์วินนทกุลธราช เจ้ากรมแพง
กระเบม นา 3000
6. ขุนสุภาเทพ 1 ขุนสุภาพรหม 1 ปลัดนั่งศาล นาคณะ 400
7. ขุนหลวงพระไกรศรีราชสุภาวคีร์วินนทกุลธราช
เจ้ากรมแพงกลาง นา 3000
8. ขุนราชสุภา 1 ขุนไชยสุภา 1 ปลัดนั่งศาล นาคณะ 400

จะเห็นได้ว่าลูกขุน ๓ ศาลหลวงนี้มีอยู่ด้วยกัน 2 สำหรับ ชุดแรกมีพระ
มหาราชครูพระครูมหาราช เป็นหัวหน้า ชุดที่สองมีพระมหาราชครูพระครูประโรหิตาจารย์
เป็นหัวหน้า ตำแหน่งทั้งสองนี้มีไว้เป็นตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เพราะมี
ศักดิ์ 10000 เท่ากับ สมุหนายก สมุหพระกลาโหม และเสนาบดีจตุสด มภ์ ส่วน
ตำแหน่งรองลงมาคือพระครูพิเชตและพระครูพิราบ ซึ่งมีศักดิ์ 5000 เท่ากัน ทั้ง
สี่ท่านนี้เป็นตำแหน่งลูกขุนอาวุโส

ชื่อหรือราชทินนามของลูกขุนตามทำเนียบที่ยกมานั้น คงใช้ตลอดมาและ
มักจะเรียกกันโดยย่อว่า พระมหาราชครูพระครูมหาราช หรือพระมหาราชครูมหาราช
พระราชครูพิเชต หรือพระครูพิเชต พระครูพิราบ พระธรรมสาคร หรือพระธรรมศาสตร์
พระอริยา พระญาณประกาย พระจักรปาณี พระเกษม พระไกรสี จะแตกต่างกันไปที่
แถบรรกาศักดิ์ หรือเขียนตามความนิยมในบางยุคบางสมัย เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระสะสางกฎหมายในปี พ.ศ. 2347
โดยทรงแต่งตั้งกรรมการชำระ 11 คน เป็นอาลักษณ์ 4 ลูกขุน 3 และราชบัณฑิต

4 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อเหล่านี้ไปบ้าง และลูกขุน 3 คนที่ได้รับแต่งตั้งนี้มี
ขุนหลวงพระไกรสี พระราชพิณใจไวยราชปลัด และหลวงอภัย 1

ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับลูกขุนนี้ มีพระบรมราชาธิบายในหนังสือ
พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชา-
ธิบายแก่ไขการปกครองแผ่นดินว่า เมื่อกฎหมายพระธรรมศาสตร์ได้เข้ามาถึงประเทศ
ไทย คงจะมีพราหมณ์ปุโรหิตที่ชำนาญการปกครองบ้านเมือง เข้ามาอยู่ในประเทศสยาม

"....พระเจ้าแผ่นดินจึงโปรดให้ปุโรหิตผู้นั้นจัดวางแบบอย่างการที่จะปกครอง
รักษาพระนครใหม่ให้เรียบร้อยสมควรที่จะเป็นพระนครใหญ่สืบไป ปุโรหิตผู้นั้นจึงได้
ยกมนุสารศาสตร์ นั้นมาพิงเป็นหลัก ที่จะใ้บัญญัติพระราชกำหนดกฎหมายสืบไป และ
จัดธรรมเนียมอื่น ๆ ตามแบบอย่างข้างพระนครฝ่ายอินเดียนั้นแต่โบราณนั้นทั่วไป
ปุโรหิตผู้นั้นคงจะเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในมนุสารศาสตร์ของ เคิมและพระราช
กำหนดกฎหมายซึ่งใ้บัญญัติขึ้นใหม่ เพราะเป็นผู้ค้นตำราและเป็นผู้ใ้เรียบเรียง
ตั้งแต่งขึ้น ทั้งที่เป็นพราหมณ์ประพาศกิจ อยู่ในความสุจริตจึงเป็นที่ไว้วางพระราช
หฤทัยของพระเจ้าแผ่นดินและเป็นต้นบ่อเชื้อฟุ้งของข้าราชการและราษฎรทั้ง
ปวง พระเจ้าแผ่นดินจึงมอบการบังคับบัญชาการสิทธิขาดนี้ใ้แก่ปุโรหิตผู้นั้น
เป็นผู้ตัดสินความเค็ดขาดทั่วไปทั้งพระนคร และปุโรหิตเช่นนี้จะมีผู้เดียว
หรือหลายคนก็ดี ก็คงจะต้องมีผู้ช่วยเป็นที่ปรึกษาหารือหลายคน จึงจะพอที่จะ
ดำเนินการในตำแหน่งของตัวตลอดไปได้ ซึ่งใ้มีตำแหน่งพระมหาราชครู

1

เสถียร ลายลักษณ์, เรื่องเคิม, หน้า 6

พระราชครูแลปลัด แด่ถึงคั้งนั้นก็ค้งยังไม่พอ จึงได้ค้งขึ้นอีกสำรับหนึ่ง เพราะ
ฉะนั้นลูกขุนจึงได้เป็นอยู่สองสำรับจนบัดนี้ ชื่อของลูกขุนก็ยังไม่ปรากฏเป็นชื่อ
พราหมณ์อยู่โดยมาก และพราหมณ์ซึ่งยังมีครุอยู่ ในกรุงมัตถิการังก็ยังไม่ได้รับ
ตำแหน่งในลูกขุนหรืออยู่ในตำแหน่งพราหมณ์ แต่ไปเข้าที่ปรึกษาเป็นลูกขุน
..... ฯลฯ ทั้งลูกขุนทั้งปวง เป็นแต่ผู้พิพากษาความซึ่งผิดชอบอย่างเดียว หา
ได้เป็นผู้พิจารณาความอันใดไม่ ต้องมีตราการที่จะพิจารณาความนั้นตลอด
แล้วไปขอคำตัดสินอีกชั้นหนึ่ง แต่ตราการทั้งปวง เหล่านั้นแต่เดิมจะอยู่ใน
บังคับลูกขุนทั้งสิ้นหรือจะหายไปไว้ความกรมต่าง ๆ ค้ง เช่น เป็นอยู่ในทุกวันนี้
ก็ไม่มีอันใดจะยืนยันเป็นแน่ได้ ถ้าจะคิดประมาณความกรมแพ่งกลางกรมหนึ่ง
แพ่งเกษมกรมหนึ่ง สองกรมนี้ก็ยังไม่อยู่ในกรมลูกขุน ถึงว่าในบัดนี้จะไม่ได้อยู่
ในบังคับพระมหाराชครูผู้เป็นใหญ่ในกรมลูกขุนอย่างใดอย่างหนึ่งสังกัด
หมายหมู่ตัวเองอยู่ในกรมเหล่านั้นก็ยังไม่ขึ้นอยู่ในกรมลูกขุน เจ้ากรมและขุน
ศาลตราการก็รับเบียดหรืออยู่ในกรมลูกขุน หน้าที่ของแพ่งกลางและแพ่ง
เกษมทั้งสองกรมนี้ ก็มีศาลที่จะพิจารณาความเป็นกระบวนอันหนึ่งซึ่ง เป็น
ตำแหน่งเดิมแต่ไปมีการะอีกแผนกหนึ่งซึ่ง ค้ง เป็นผู้วางบทในคำลูกขุนปรึกษา
หน้าที่ทั้งสองคือ เป็นผู้พิจารณาความอย่างหนึ่ง เป็นผู้วางบทอย่างหนึ่ง
ถ้าคิดตามความเห็นในเชิงกฎหมายอย่างไทยแล้ว ก็เป็นหน้าที่อันไม่ควรจะ
รวมกัน แต่การที่เจ้ากรมแพ่งกลาง แพ่งเกษม 2 คนนี้ไม่มีหน้าที่วางบทลง
โทษขึ้นคั้นนั้น ควรจะเห็นได้ว่าแต่เดิมมาลูกขุนค้งจะปรึกษาชี้ขาดและวาง
บทลงโทษตลอดไปในชั้นเดียว แต่ลงมาจะเป็นด้วยผู้ซึ่งปฏิวัติใหญ่ ซึ่งมี
ความรู้และสติปัญญาความทรงจำมากล้นค้ายไป ผู้ซึ่งรับแทนที่ใหม่ไม่แคล้วค้ง
ในกฎหมายซึ่งค้งขึ้นไว้ หรือไม่มีสติปัญญาสามารถพอที่จะทำการให้ตลอดไปได้
แต่ในชั้นเดียวกันอย่างหนึ่ง และเพราะเหตุที่พระเจ้าแผ่นดินตั้งพระราชบัญญัติ

เพิ่มขึ้นความกาลสมัยมากขึ้นเหลือที่จะทรงจดจำไว้ได้ ลูกขุนซึ่งพิพากษานั้นวางโทษผิด ๆ ถูก ๆ หรือไมทันเวลาพระเจ้าแผ่นดินจึงได้โปรดให้เจ้ากรมแพงกลาง แพงเกษม 2 คนนี้เป็นพนักงานที่จะพลิกกฎหมาย เพราะฉะนั้นลูกขุนจึงเป็นแคผู้พิพากษาผิดที่ชชอบ แต่การที่จะตัดสินลงโทษอย่างไรนั้น ตกเป็นพนักงานเจ้ากรมศาลแพงทั้ง 2 ซึ่งได้ปรากฏชื่อว่า เป็นผู้ปรับ เพราะเป็นผู้พลิกผู้เปิดสมุดกฎหมายดังนี้ ถ้าจะกองเอาศาลแพงกลางและแพงเกษมทั้ง 2 ศาลนี้เป็นตัวอย่างว่า หรือแก้ไขชั้นแรกตั้งพระนครที่กล่าวมานั้น ระยะเวลาซึ่งมีอยู่ในศาลอื่น ๆ ทุกวันนี้ จะรวมอยู่ในลูกขุนกรมลูกขุนเป็นกรมยุติธรรมสำหรับในพระ นครก็เหมือนจะพอว่าได้ แต่ภายหลังมาอำนาจลูกขุนไม่พอที่จะบังคับรักษาให้ศาลทั้งปวงอันอยู่ในใต้อำนาจ บังคับ พิจารณาความให้ตลอดทั่วไปถึงได้ด้วยเหตุขัดข้องต่าง ๆ ครั้งเมื่อจัดการในตำแหน่งขุนนาง เอาฝ่ายพลเรือนเป็นสมุหนายก ฝ่ายทหาร เป็นสมุหพระกลาโหมแต่ตั้งตำแหน่งจตุสดมภ์ แก้ไขเพิ่มเติมใหม่ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จึงได้แยกศาลจากกรมลูกขุนออกไปจากให้กรมต่าง ๆ คงไว้แต่ศาลแพงกลางและศาลแพงเกษมให้อยู่ในกรมลูกขุน 2 ศาล เพราะ 2 ศาลนี้ เป็นแก้ความแพงซึ่งเป็นความอ่อน ๆ ถี่ลูกขุนพอจะมีอำนาจบังคับบัญชาตลอดได้ ความอื่น ๆ ก็เป็นความสำคัญแข็งแรง แลเป็นความที่ประสงค์จะอุทธรณ์ราษฎรให้ความแล้วโดยเร็วขึ้นกว่าความสามัญ จึงได้ยกไปแจกไว้ในกรมต่าง ๆ เพื่อให้เสนาบดีแลอธิบดีกระทรวงนั้น ๆ ช่วยบังคับบัญชาว่ากล่าวเร่งรัดโดยอำนาจไม่ให้มีที่คิดขัดข้อง แลไม่ให้ขุนศาลทะเลาะการ ทอดทิ้งความไว้ไม่ให้เนิ่นช้า แต่ความทั้งปวงนั้น ตั้งต้นแต่ฟ้องไปก็ยังคงให้ลูกขุนเป็นผู้สั่งฟ้อง ถ้าขัดข้องด้วยความรู้จะมีต่อคำประการใดก็ยังคงมาหาหรือลูกขุน ที่สุดจนศาลพิพากษาชี้ขาดคดีก็ยังคงให้ลูกขุนเป็นผู้พิพากษาชี้ขาดแทนเสนาบดีแลอธิบดีที่ได้เป็นเจ้าของศาลนั้น ๆ ไม่มีอำนาจที่จะตัดสินความในศาลใต้อำนาจบังคับของตัวการ เด็กชาคน

อันใดได้ เป็นเหตุที่จะช่วยให้ความนั้นได้วางลวากแก้นอย่าให้มีที่ขัดข้อง
ที่จะเกิดขึ้นด้วยคุณความและตระลาการจะไม่ทำการให้เกินไปเสมอ ๆ นั้น
อย่างเดียวกันถ้าหากว่าความคิดที่คิดเห็นว่าศาลทั้งปวงแต่เดิมจะรวมอยู่ใน
กรมลูกขุนนั้นจะเป็นการผิดไปก็แต่เพียงโคแยกศาลต่าง ๆ ไว้ในกรมทั้ง
ปวงเหมือนเช่นว่าในชั้นหลังนี้แต่เดิมมาเท่านั้น ตัวเสนาบดีแลอธิบดีกับลูกขุน
ก็คงมีอำนาจเป็นคนละแผนกกันดังเช่นว่ามาแล้วนี้ ถ้าจะคิดเทียบคู่กับอย่าง
เสนาบดีว่าการยุติธรรมในประเทศอื่น ๆ ก็เป็นการกลับกับตรงมาแต่เดิม
ลูกขุนซึ่งคู่เหมือนจะเป็นเสนาบดีกรมยุติธรรมนั้นกลับเป็นหน้าที่ผู้พิพากษา
ส่วนกรมต่าง ๆ ที่รับศาลบังคับบัญชาความไปไว้ในกรมนั้น กลับเป็นตัว
เสนาบดีกรมยุติธรรม ที่สำหรับจะให้เครื่องจักรในการพิจารณาความเป็น
ไปได้โดยสะดวกอย่าให้หยุด อย่าให้ขาดได้ การที่วางนั้นเป็นพิจารณาแบบ
แผนเก่าซึ่งจะให้คิดเห็นว่าที่ทานจัดลงเป็นแบบแผนแต่เดิมนั้นประสงค์จะจัด
การอย่างไร แต่การภายหลังมานี้เปลี่ยนแปลงต่อไปอีกเป็นอันมาก"

จากพระบรมราชาธิบายนี้ ทำให้ทราบความเป็นมาของลูกขุนโดย
ละเอียด และพอจะทราบได้ว่า เหตุใดลูกขุนจึงมีสองสำหรับหรือสองชุดและขอสงสัย
ที่ว่าในชั้นพิพากษาคดี เมื่อลูกขุนชี้ขาดแล้ว เหตุใดจึงต้องส่งไปให้ผู้ปรับบทเป็นผู้
วางบทลงโทษอีกชั้นสำหรับตำแหน่งผู้ปรับบทคือ พระเกษมราชสุภวดี เจ้ากรม
แพ่งเกษมและขุนหลวงพระไกรสี เจ้ากรมแพ่งกลางซึ่งเป็นเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่
ควรตรวจสอบกฎหมายเพื่อนำมาปรับแก้คดีซึ่งมีหน้าที่เก็บรักษากฎหมายด้วย คือกฎหมาย
ที่เก็บรักษาไว้ ณ ที่ศาลหลวง

1 พระมณูเวทิมลนาท, คำสอนภาค 1 ชั้นปริญญาตรี มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2477 ธรรมนุญศาลยุติธรรม; (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2477), หน้า 10 - 13.

ความที่ว่า พระเกษมราชสุภาวดีและขุนหลวงพระไกรสีทำหน้าที่ผู้ปรับ
บทมาตั้งแต่เมื่อใดนั้นมีหลักฐานพอให้เห็นได้ว่าได้ทำหน้าที่นี้มานานแล้ว กล่าวคือ
ในกฎหมาย

"กฎสามสิบหกข้อ" บทที่ 15 ซึ่งตราขึ้นเมื่อจุลศักราช 1071
หรือประมาณ พ.ศ. 2522 ได้บัญญัติว่า "อนึ่ง ฎให้ไว้ว่า ให้พระเกษม
ขุนหลวงพระไกรสี เอาพระอัยการใส่ทับต้นกัญแจมอบไว้ ณ ศาลหลวง
อย่าให้เขาไปบ้าน ถ้าจะปรับเนื้อความให้ปรับค่อนหน้าลูกขุน ถ้าผิดและ
ชอบประการใด ให้ลูกขุนชวยคตอภัยให้ทองด้วยช้อระวาง อนึ่ง อยา
ให้ปรับเนื้อความค้างช้าได้ ให้ปรับให้แล้วแต่ในสามวัน... ฯลฯ"¹

รายนามลูกขุนที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสองชื่อนั้น สำหรับชุกหนึ่งคือขุนสุภา เทพ
และขุนสุภาพรม กับขุนราชสุภาและขุนไชยสุภานั้น มีลูกขุนเพราะระบุม่าเป็นปลัด
นั่งศาล ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวว่าลูกขุนไทยมี 12 คน สำหรับฐานะและความเป็นอยู่
ของลูกขุนนั้น ซึ่งถ้าพิจารณาจากพระบรมราชาธิบายแล้วก็จะเห็นได้ว่า ไม่มี
อำนาจอะไรมากนักโดยเฉพาะ คางจากหน้าที่ของลูกขุนตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์
อย่างสิ้นเชิง

2. ตระลาการ

คำว่า "ตระลาการ" นั้น เป็นคำเก่าและในปัจจุบันมักใช้เรียกเฉพาะ
ผู้ทำหน้าที่พิจารณาความในศาลตามวิธีพิจารณาความอย่างเก่าเท่านั้น ภายหลังเมื่อ

¹ เต้ยร ดายลักษณ์, เรื่องเดิม, หน้า 53

² ดิเรก ชัยนาม, "วิวัฒนาการกฎหมายไทย" จุลพาหะ (16 มกราคม
2509), หน้า 19

ยกเลิกวิธีพิจารณาความอาชญากรรมโดยวิธีพิจารณาความอาชญากรรมที่ผู้พิพากษาหรือตุลาการ ซึ่ง
บทบัญญัติกำหนดไว้โดยตลอดแล้ว จึงเรียกผู้ทำหน้าที่นี้ว่า ผู้พิพากษาหรือตุลาการ ซึ่ง
ปรากฏในพระราชบัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทร์ศก 115 มาตรา 8

ถ้าดูตามกฎหมายกำหนดตำแหน่งนาพลเรือนจะเห็นได้ว่ากรมใดที่มีศาลอยู่ใน
สังกัดจะมีตำแหน่ง "ปลัดนั่งศาล" หรือ "ผู้นั่งศาล" อยู่ด้วยเสมอ ข้าราชการเหล่านี้
นี้มีศักดิ์นา 800 หรือ 400 เห็นได้ว่าไม่ใช่ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ อาทิ กรม
ในสังกัดเจ้าพระยาจักรี (มหาดไทย) มีขุนบริบทราชปลัดนั่งศาลหลวง นา 800 ขุน
เทพอาญาราชปลัดนั่งศาลราชฎา นา 800 ขุนอาญาจักราชปลัด นา 800 กรมใน
สังกัดเจ้าพระยามหาเสนาบดี (กลาโหม) ขุนประจักษ์เสพราช ปลัดนั่งศาล นา 800
กรมในสังกัดพระยายมราช (นครบาล) ขุนจำเมืองนั่งศาล นา 800 กรมในสังกัด
ออกญาพลเทพ (นา) ขุนโกธนากรพระนริชการปลัดนั่งศาล นา 800 กรมในสังกัด
ออกญาศรีธรรมราชพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี (คลัง) ขุนพินิจไวยราช ปลัดนั่งศาล นา
800 ฯลฯ ทั้งนี้เป็นคน ปลัดนั่งศาลเหล่านี้เข้าใจว่าเป็นตำแหน่งพระตุลาการในศาล
ของกรมนั้น ๆ ในพระราชกำหนดเกณฑ์ 50¹ ก็มีความอธิบายให้เห็นเป็นข้อสันนิษ
ตุนอยู่ "อนึ่ง มีพระธรรมนูญไว้สำหรับขุนโรงขุนศาลธรรมเนียมให้พิจารณาเนื้อ
ความตามกระทรวง ฯลฯ แลกรมมหาดไทยมีปลัดนั่งศาลสามคน ขุนบริบทนั่งศาล
หลวงได้พิจารณาเนื้อความอุทธรณ์ ขุนเทพอาญาได้พิจารณาเนื้อความอาญา พระตุลาการ
ขุนอาญาจักรนั่งศาลสำรวจ ได้พิจารณาแปล คารมลายมือคนขึ้นขอหมอบความ....
กรมกลาโหมนั้น ขุนประจักษ์เสพราช ปลัดนั่งศาลได้พิจารณาเนื้อความอาญานอก....
ในกรมพระนครบาลนั้น ขุนจำเมืองราชปลัดได้พิจารณาเนื้อความโจรผู้ร้ายปล้นสดมภ์

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, กฎหมายราชบุรี
เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2517) หน้า 334

เป็นโหมมหันตโทษ...กรมพระคลังวาฑาธาร ขุนพิณิจัยราช ปลัดนั่งศาลไต่พิจารณา
เนื้อความฝรั่งอังกฤษ วัฒนธรรม จีน ญวน ญี่ปุ่น แหกประเทศมาลาญ...และศาลแพ่ง
กลางขุนราชสุภา ศาลแพ่งกระเกษมสุนสุภาเทพ ขุนศาลสองศาลนี้ไต่พิจารณา เนื้อ
ความแพ่ง จำเลยเป็นสมนอก "ลา" ความเหล่านี้นยอมเป็นการแสดงว่าตำแหน่ง
ปลัดนั่งศาลเป็นผู้มีหน้าที่พิจารณาคดีอัน เป็นหน้าที่ของพระลาการในสมัยนั้น

อย่างไรก็ตาม พระลาการในศาลต่าง ๆ คงมีหลายคน และข้าราชการ
สังกัดกรมที่มีศาลก็อาจได้รับมอบหมายให้เป็นพระลาการด้วยได้ สุดแต่เจ้ากระทรวง
หรืออธิบดีจะได้อบรมหมายให้แก่ใคร ทั้งโจทก์และจำเลย เมื่อเป็นความกันแล้วต้องมา
ค้างอยู่ในบ้านของพระลาการ¹

การที่โจทก์จำเลยต้องค้างอยู่ที่บ้านเรือนของพระลาการนั้น เนื่องจาก
ว่าความกฎหมายวิธีพิจารณาความกำหนดว่า เมื่อมีคดีเกิดขึ้นแล้ว โจทก์จำเลยจะต้อง
อยู่ในอำนาจของพระลาการ เว้นแต่จะได้อุปประกันตัวไป เริ่มแต่เมื่อเจ้ากระทรวง
จ่ายฟ้องให้พระลาการพิจารณาแล้ว พระลาการก็สั่งให้ผู้คุมเรียกประกันโจทก์ไต่ก่อน
แล้วจึงออกหมายเรียกจำเลยมาแก้คดี และเมื่อได้ตัวจำเลยมาแล้วจำเลยก็ถูกควบคุม
กุมตัว เช่นเดียวกัน ทั้งกฎหมายยังให้อำนาจพระลาการที่จะจำขังและโบยตีผู้ความ
หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีได้ ทั้งนี้เพื่อควบคุมการพิจารณาคดีให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
ด้วยเหตุนี้ที่บ้านของพระลาการ จึงมีคุกตะรางสำหรับผู้คุมขังตลอดจน เครื่องพันธนาการ
ของจำคุก

¹ หลวงจักรปาณิสวัสดิ์สุทธิ, เรื่องของเจ้าพระยามหินทร, (กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ศรีนคร, พ.ศ. 2499) หน้า 19

ขอยกกฎหมายลักษณะตระลาการที่ให้อำนาจตระลาการลงโทษผู้ความ
หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีมาใหญ่ ดังนี้:

"มาตราหนึ่ง ลูกความต่อลูกความ ทะเลาะเถียงกันกลางตระลาการให้
ท่านว่าให้ตระลาการห้ามปรามเสีย ถ้าโจทก์ก็ ฝ่ายจำเลยก็ มีฟังใช้ ท่านว่าให้
ฎีกาษเอาคำข้อจำผู้หนึ่งนั้นไว้ยังคำ แล้วจึงถอดข้อเอาออกให้ว่าความ

มาตราหนึ่ง ลูกความออกมาพร้อมกัน จะว่าความต่อกัน โจทก์ก็
จำเลยก็ ว่าหาสมุคตินสอมิได้ใช้ ท่านว่าให้เอามันข้างผู้ว่าหาสมุคตินสอมิได้นั้น
โยงขึ้นเดียวไว้โมงหนึ่ง แลยกออกให้มันไปหาสมุคตินสอ

อนึ่ง โจทก์จำเลยคุมกันอยู่ในสภาตระลาการ ถ้าจะไปให้ลา มาให้บอก
แก่ตระลาการ ถ้ามันผู้ใดไปมิได้ลา มามิได้บอก ท่านว่าผู้นั้นคู่ตระลาการถูก ให้จำ
มันไว้คุมกับไปกลับมา

มาตราหนึ่ง ผู้พิจารณาตระลาการ เรียกหาผู้ความ มาตามกันั้นนิ่งเสีย
มือออกปากให้เอาไม้แป้นตบปาก ถ้าจะเทียบชี้สำนวนว่าถอยเนื้อความประการใด
ลูกความกล้าแข็งแฉกเสียงเถียง ชัดแจ้งมิให้ว่าให้จำใส่ข้อใส่สามไว้ ถ้ามันจะว่า
จึงให้ถอดมันออกว่าเนื้อความกันไป

มาตราหนึ่ง ลูกความฝ่ายข้างหนึ่งมีมันคาศักดิ์ ฝ่ายข้างหนึ่งโทดใช้ นิ่ง
เสมอกันได้ ถ้าลูกความมีมันคาศักดิ์ก็ ห้ามมันคาศักดิ์มิได้ก็ ไปนั่งเทียบตระลาการ
ใช้ให้นายมหาดไทยวากลาว อญาให้หนึ่งเทียบตระลาการผู้ว่าความ ถ้ามีฟังให้นายตบ
นายพะท่ามะรงค์รามือลงไป อญาให้หนึ่งเทียบตระลาการ จึงเป็นค่านับ"¹

การได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่กระลาการนั้น ถ้าหากกระลาการซึ่งขาด
ทัศนียภาพใจแล้วมีความมีสติหรือพรหมกถาโวหารกระลาการได้ ซึ่งมีไม่ใช่เป็นการอุทธรณ์
โต้แย้งว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือทัศนคติคลาดเคลื่อน
อย่างปัจจุบัน แต่อุทธรณ์กล่าวโทษว่าการพิจารณาคดีไม่ยุติธรรม เข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่ง
หรือรับสินบน เป็นต้น กระลาการก็ต้องแก้อุทธรณ์ว่าทำไปโดยสุจริตไม่มีอคติ เนื่อง
จากกระลาการ เป็นผู้พิจารณาคดี ดำเนินกระบวนการพิจารณาจนเสร็จจำนวน ลูกขุนเป็น
แต่เพียงผู้ตัดสินชี้ขาดโดยอาศัยสำนวนที่กระลาการพำมา ความสำคัญจึงอยู่ที่การ
ดำเนินกระบวนการพิจารณาของกระลาการ ดังนั้น โอกาสที่กระลาการจะถูกกล่าวหาว่า
กระทำโดยมิชอบ เข้าข้างโจทก์หรือจำเลยซึ่งมีมาก กฎหมายลักษณะอุทธรณ์ได้
กล่าวถึงเหตุที่จะอุทธรณ์กล่าวโทษกระลาการไว้ถึง 67 ประการ เช่น "ท้าวแต่ฟ้อง
ให้โจทก์ แกรงค่าให้การให้จำเลย แลให้กรรมแก่โจทก์แก่จำเลย 1 ท้าวถวมความ
ไม่รับใบสำนวน เขียนเอาวารับ 1 ท้าวเป็นใจคัดแปลงสำนวนเสีย สอดเนื้อความ
ลง 1 ฯลฯ" ทั้งนี้เป็นต้น หนึ่ง ทานสภาพของบ้านเมืองในยุคนี้รายได้ของกระลาการ
มีเพียงเล็กน้อย ช่องทางหรือเหตุจูงใจที่จะทำให้กระลาการแสวงหาผลประโยชน์
จากคดีความจึงมีมาก ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวไว้ว่า
"ทองหาผลประโยชน์เลี้ยงชีวิตในทางความนั้นเอง"¹

การอุทธรณ์กล่าวโทษลูกขุนกระลาการนี้ ถ้าลูกขุนกระลาการแก้แก้อุทธรณ์
ก็ให้ยกสำนวนที่พิจารณาไว้เสีย และถ้าเป็นความแพ่ง ลูกขุนกระลาการก็อาจถูกปรับ
ใหม่ด้วย ในกรณีเช่นนี้ก็เป็นหน้าที่ของขุนที่จะต้องฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯ ท่อไป และหาก
ฝ่ายที่อุทธรณ์แพ้แก่กระลาการ ก็จะถูกปรับใหม่เช่นกัน ในชั้นฎีกาก็ถือทำนองเดียวกัน
แม้เมื่อศาลฎีกาตัดสินแล้ว คุณความก็อาจร้องทูลฎีกากล่าวโทษกระลาการศาลฎีกา
ได้อีกและก็อาจถูกปรับใหม่ได้เช่นกัน

¹ พระมณูเวทย์วิมลนาท, เรื่องเดิม, หน้า 17

ระบบศาล

องค์ประกอบของศาลอาพิจารณากันโดยเฉพาะแล้วขอมประกอบไปด้วยสถาบันศาลอย่างหนึ่งด้วยผู้พิพากษาอีกอย่างหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้พิพากษาซึ่งหมายความว่ารวมถึงลูกขุนและตุลาการนั้นได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ดังนั้น ในหมวดนี้จะได้อธิบายถึงสถาบันศาล

ในการพิจารณากระบวนการยุติธรรมของประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นย่อมเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาทั้งหมดของกระบวนการยุติธรรมในประเทศนั้น การพิจารณาในหมวดนี้จะได้อธิบายถึงศาลและวิธีพิจารณาความของศาลในสมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์

1. ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงสุโขทัย

การที่จะค้นคว้าถึงศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นจะหาหลักฐานเอกสารอย่างอื่นไม่ได้เลย นอกจากการพิจารณาตามหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งก็มีข้อความเพียงตอนเดียวเท่านั้นที่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ ดังจะขอคัดมาดังนี้

".....ในปากประตูมีกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้นั้น ใครพำหน้าปกกลางบคนกลางเมืองมีตบยมีความเจ็บท้องของใจ มันจักกล่าวถึงเจ้าเงิงขุนบไว้ ไปลั่นกะดิ่งอันทานแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไต่บิน เวียกเมื่อถาม สอบความแก้มันด้วยชื่อ ใครในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม..."

ตามลายศิลาจารึกนี้ พอที่จะทราบได้ว่าในระหว่างที่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. 1781 - 1893) นั้น ถ้าราษฎรมีทุกข์ร้อนประการใดไม่ว่าจะเป็นความเดือดร้อน อันเนื่องมาจากการปกครอง หรือการเป็นถ้อยร่อยความในระหว่างราษฎรด้วยกันเอง ก็มาร้องทุกข์ต่อพ่อเมืองได้โดยตรง พ่อเมืองในฐานะหัวหน้าฝ่าย

บริหารมิได้รับผิดชอบเฉพาะแต่กิจการของฝ่ายบริหารเท่านั้น หากแต่ยังต้องรับผิดชอบไปถึงกิจการของฝ่ายยุติธรรม คือ การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีอีกด้วย และการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี นั้น พอเมืองก็ไ้กระทำไปในฐานะตุลาการ โดยตัวพอเมืองนั่นเอง เป็นผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดี ซึ่งเรามักจะเรียกระบบการปกครองชนิดนี้ว่า "การปกครองแบบพ่อปกครองลูก"

สำหรับวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงสุโขทัย ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า พอเมืองเป็นผู้พิจารณาพิพากษาบรรดาอรรถคดีด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหง การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีไ้กระทำโดยพระองค์เสด็จออกประทับบนพระแท่นนั่งคศิลากายใต้ดวงตาล ราชนันที่ เป็นถ้อยร้อยความก็เข้าฟังการพิจารณาในสถานที่เดียวกันนั้น เมื่อทรงมีคำตัดสินอย่างใดแล้วคงถือได้ว่าเป็นที่สุด ไม่มีอุทธรณ์ไ้กาต่อไป เพราะไม่ปรากฏหลักฐานในที่ใดเลยว่ามีมีการอุทธรณ์ไ้กาในคำตัดสินซึ่งไ้กระทำไปโดยพระเจ้าแผ่นดิน

การที่ระบบศาลในสมัยกรุงสุโขทัยสามารถทำได้ดังนี้ ก็คงเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าโดยสภาพของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสมัยนั้นไม่ยุ่งยากและสลับซับซ้อน ทั้งจำนวนประชากรก็มีเพียงเล็กน้อย จึงยังไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องมีอัยการพิพากษาหรือลูกขุนและกระลาการโดยอาชีพ

2. ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. 1893 จนถึง พ.ศ. 2310 ภาวะทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองไ้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จำนวนประชากรก็มีมากขึ้นด้วย ทำให้พระเจ้าแผ่นดินในฐานะผู้พิจารณาพิพากษาอรรถคดีไม่สามารถทำการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีไ้ด้วยพระองค์เอง หลักฐานที่จะค้นคว้าเกี่ยวกับการศาลยุติธรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีน้อยมาก เช่นเดียวกับเมื่อครั้งกรุงสุโขทัย ดังนั้นการค้นคว้าพิจารณาในเรื่องนี้จำต้องอาศัยพิจารณาขนบธรรมเนียมทางฝ่ายบริหารในสมัยนั้น เป็นสำคัญ

การศาลยุติธรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเริ่มพิจารณาตั้งแต่สมัยของ
 พระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทองผู้ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี
 พระองค์ทรงมอบอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดีให้แก่บรรดาพระ-
 ราชครูปุโรหิตาพุดชาจารย์ ซึ่งเป็นพราหมณ์ในพระราชสำนัก การวินิจฉัยชี้ขาด
 คดีความในครั้งนั้นได้ดำเนินไปโดยอาศัยพระธรรมศาสตร์เป็นสำคัญ แต่ไม่ปรากฏ
 ว่าได้มีการสถาปนาศาลยุติธรรมขึ้นเป็นทางการแต่อย่างใด ทั้งนี้ปรากฏวิธีพิจารณา
 ความตาย จนกระทั่งในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ บรรดาอำนาจการ
 พิจารณาพิพากษาอรรถคดีได้ตกอยู่ในสังกัดของกรมวัง ซึ่งเป็นสถาบันพระมหา
 ษัตริย์ในบรรดาจตุสดมภ์ด้วยกันแต่ยังคงมีพระราชาครูปุโรหิตาพุดชาจารย์เป็นผู้
 พิจารณาพิพากษาอรรถคดีอยู่

สำหรับเหตุผลที่พระราชาครูปุโรหิตาพุดชาจารย์เป็นผู้มีอำนาจในการ
 พิจารณาพิพากษาอรรถคดีนั้นก็เนื่องมาจากว่า พระราชาครูปุโรหิตาพุดชาจารย์เป็น
 ผู้รู้หนังสือและเป็นเจ้าตำรับกฎหมาย ซึ่งการรู้กฎหมายนั้นได้กลายเป็นมรดกตก
 ทอดในบรรดาพราหมณ์ด้วยกัน ดังนั้นจึงได้รับมอบหมายให้เป็นผู้รักษานิติราช
 ประเพณีและเป็นทั้งผู้พิพากษาและตระลาการ ภายหลังจากความรู้หนังสือและกฎหมาย
 ได้ขยายไปยังข้าราชการฝ่ายอื่น ๆ ทั้งราชการใกล้จิตพระยุคลบาทข้าราชการ
 เหล่านี้ก็ได้รับหน้าที่เหล่านี้จากพราหมณ์และเป็นลูกขุนในศาลหลวงด้วย

ในกรุงศรีอยุธยาแม้ว่าจะมีผู้ทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษาทระลาการก็คือ
 อำนาจการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีก็ยังคงเป็นของพระมหากษัตริย์ คือ พระมหา
 กษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเด็ดขาดในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ทั้งการชำระคดี
 นั้นก็ได้กระทำไปในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ และเมื่อพระมหากษัตริย์
 ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยอรรถคดีไปแล้ว พระบรมราชวินิจฉัย
 ในคดีเช่นนั้นถือได้ว่าเป็นบรรทัดฐาน (Precedent) ในการพิจารณาพิพากษา
 อรรถคดีต่อไป มา ซึ่งพระบรมราชวินิจฉัยคดีเช่นนี้เรามักจะเรียกว่า "พระราชาศาสตร์"

สำหรับการฟ้องร้องคดีหรือการนำคดีมาสู่ศาลนั้น พอจะพิจารณาได้จากบรรดาการกระทำหรือพฤติกรรมในทางปกครองที่ปฏิบัติกัน การนำคดีมาสู่ศาลกระทำได้ 2 วิธี คือ วิธีแรกเป็นการที่ราษฎรผู้เสียหายเข้ามาฟ้องร้องทุกขอเจาหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองเองทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่ง คือ การที่ราษฎรผู้เสียหายได้ทำการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาและพระมหาทักษัตริย์ทรงรับฎีกานั้น¹

3. ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

การศึกษาคุณค่าเกี่ยวกับศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้นมีหลักฐานทางเอกสาร และรายละเอียดปรากฏอยู่เพียงพอที่จะทำการศึกษาค้นคว้าได้ประกอบกับในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นี้ได้มีการปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลด้วย ดังนั้น ในการพิจารณาจึงควรแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กับศาลและวิธีพิจารณาความภายหลังการปฏิรูปกฎหมายและศาลในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งจะได้ปรากฏรายละเอียดต่อไปตามลำดับ

3.1 ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นสถาบันที่ตกทอดมาจากกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย คือ ภายหลังจากที่พม่าสามารถตีกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. 2310 แล้ว ปรากฏว่าบรรดาพระราชกำหนดกฎหมายและเอกสารสำคัญของบ้านเมืองได้สูญหายและถูกทำลายลงไปเป็นอันมาก ประมาณกันว่าที่เหลือมีอยู่เพียงหนึ่งในสิบเท่านั้นและเมื่อมาถึงสมัยกรุงธนบุรี เป็นราชธานี

¹ Virginia Thompson, Thailand: The New Siam, (New York: Paragon Book Reprint Corporation, 1967) P. 271 .

เนื่องจากยังมีศึกษาประวัติศาสตร์เมืองอยู่ บ้านเมืองไม่ได้อยู่ในภาวะปกติ จึงมิได้มีการรวบรวมชำระสังคายนาพระราชนิพนธ์คฤหาสน์ เวลาคิดล่วงเลยมาถึง 40 ปีเศษ กว่าจะได้มีการชำระพระราชนิพนธ์คฤหาสน์ใหม่ ก็ใน พ.ศ. 2348 ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ใต้ทรงปราบดาภิเษก และสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี ใน พ.ศ. 2325 แล้วได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้คณะอาลักษณ์ ลูกขุน และราชบัณฑิตรวม 11 นาย ชำระพระราชนิพนธ์คฤหาสน์ในแผ่นดินอันมีอยู่ในหอหลวง ตั้งแต่พระธรรมศาสตร์ไป โดยจัดเป็นหมวดหมู่และให้ลูกขุนความความยุติธรรม พระราชกำหนดคฤหาสน์ที่ชำระสังคายนาแล้วนี้มิได้มีบทบัญญัติให้เรียกชื่อวาทกรรมอะไร แต่ในประกาศพระราชนิพนธ์โปรดเกล้าฯ ถึงชื่อของวาทกรรมนี้ว่า "...พระเกษมพระไกรสร¹ เชิญพระสมุทพระราชนิพนธ์คฤหาสน์ออกมาพิพากษาถ้อยคดีใด ๆ ลูกขุนไม่เห็นประทัดตรา 3 ดวงนี้ไซ้ ขอให้เชื่อฟังเอาเป็นอันขาดทีเดียว..." ดังนั้นวาทกรรมนี้จึงเรียกกันโดยทั่วไปว่า "กฎหมายตราสามดวง" สำหรับตราสามดวงนี้ได้แก่ตราพระราชสีห์อันเป็นตราประจำตำแหน่งสมุหนายก ตราพระคชสีห์อันเป็นตราประจำตำแหน่งสมุหกลาโหม และตราบัวแก้วอันเป็นตำแหน่งของกรมท้าว กฎหมายตราสามดวงนี้ถือได้ว่าเป็นประมวลกฎหมายของแผ่นดินที่ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดั้งเดิมใหม่ให้รัดกุมและเที่ยงตรงทั้งในทางแพ่งและทางอาญา ประมวลกฎหมายฉบับนี้ไม่เพียงแต่บรรจุพระธรรมศาสตร์ของสมัยกรุงศรีอยุธยาไว้เท่านั้น หากแต่ยังได้รวบรวมพระราชนิพนธ์คฤหาสน์ซึ่งมีอยู่ในขณะนั้นไว้ด้วย บทบัญญัติลักษณะสำคัญ ๆ ของกฎหมายนี้ได้แก่ ลักษณะพยาน ลักษณะคำนำมูลเพลิง ลักษณะอุทธรณ์และลักษณะฉ้อฉล เป็นคน

¹ พระยานิติศาสตร์ไพศาล, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กึ่งที่ประดิษฐ์, พ.ศ. 2502) หน้า 114-115.

สำหรับกฎหมายอื่นที่ตราขึ้นไว้บังคับในรัชกาลที่ 1 ก่อนกฎหมายตราสามดวงมีเพียงฉบับเดียวคือ พระราชบัญญัติฉบับเบ็ญ พ.ศ. 2337 หรือจุลศักราช 1156 และต่อจากนั้นในรัชกาลที่ 2 ได้มีกฎหมายจุลศักราช 1173 คือกฎหมายห้ามไม่ให้ซื้อดิน ขายดิน สูดิน ซึ่งตราใน พ.ศ. 2354 กฎหมายจุลศักราช 1176 คือ กฎหมายว่าควยห้ามมิให้เล่นการพนัน พ.ศ. 2357 และในรัชกาลที่ 3 ได้มีกฎหมายจุลศักราช 1199 คือ กฎหมายลักษณะโจรห้าเส้น พ.ศ. 2380 ขึ้นไว้บังคับ

ใน พ.ศ. 2394 ซึ่งเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นยุคที่มีชาวตะวันตกเข้ามาเจริญพระราชไมตรีอย่างกว้างขวางสังคมไทยได้แปรเปลี่ยนไปตามอารยธรรมตะวันตกอย่างมาก ทำให้กฎหมายตราสามดวงไม่อาจบังคับได้ในทุกกรณี บทบัญญัติบางบทกลายเป็นกฎหมายที่ล้าสมัยและยุ่งยาก บางบทกลายเป็นกฎหมายที่ไม่เที่ยงธรรมหรือรุนแรงเกินสมควรพระองค์จึงทรงละเว้นไม่ถือความกฎหมายอันลวงสมัยและได้ทรงตราพระราชกำหนดกฎหมายขึ้นใหม่เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายตราสามดวงทั้งในส่วนสารบัญญัติและวิธีบัญญัติประมาณได้ประมาณ 500 ฉบับ เช่น พระราชบัญญัตินิวชาเยเบ็ญ พ.ศ. 2411 พระราชบัญญัติมรดกและสินสมรส พ.ศ. 2398 พระราชบัญญัติคักพา พ.ศ. 2412 เป็นต้น¹

3.2 ศาลและวิธีพิจารณาความภายหลังการปฏิรูประบบกฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัววิหิตพลของอารยธรรมฝ่ายตะวันตกก็นับวันจะปรากฏอย่างกว้างขวางและเป็นการทั่วไป กฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะ

¹ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ประชุมปาฐกถาและคำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์รวมสาส์น จำกัด, 2509) หน้า

นั่นก็ทำให้บรรดานานาประเทศยอมนับถือไม่ นับได้ว่าระบบกฎหมายไทยดั้งเดิม
อย่างเขาสู่วิกฤตกาลโดยแท้ จำเป็นต้องมีการชำระสะสางกันใหม่ทั้งระบบอย่าง
เร่งด่วน และเป็นที่เข้าใจกันในขณะนั้นด้วยว่า เมื่อระบบกฎหมายไทยได้รับการ
การปรับปรุงให้ครบถ้วนมาตรฐานของกฎหมายฝ่ายตะวันตกแล้วบรรดาหาประเทศ
ซึ่งสงวนสิทธิสภาพนอกอาณาเขตไว้ในราชอาณาจักรไทยตามสนธิสัญญา ก็จะสละสิทธิ
ดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุสำคัญอย่างอื่นอีกที่ทำให้ระบบกฎหมายดั้งเดิม
ของไทยต้องเปลี่ยนแปลงไป สาเหตุที่สำคัญได้แก่เรื่องกำหนดโทษในกฎหมาย
และโทษที่ลงจริงประการหนึ่งและเรื่องโบราณราชพิธีประเพณีอีกประการหนึ่ง

3.2.1 กำหนดโทษในกฎหมายและโทษที่ลงจริง

เหตุสำคัญที่ทำให้ระบบกฎหมายไทยดั้งเดิมถูกตั้งข้อรังเกียจเหตุหนึ่ง คือ โทษอัน
รุนแรงที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงสำหรับเรื่องนี้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ทรงกล่าวว่

"...โทษอาญาที่บ่งไว้มีหลายประเภทที่ไม่ตรงกับกาลสมัยเดี๋ยวนี้
และที่จริงไม่ตรงกับกาลสมัยครั้งก่อนนักด้วย อ่านดูคานหนังสือแล้วทำให้ชนลูก
ชนพอง คาคคหมายวากนขันแกมีใจเห็นหาญมาก ปรากฏจากความมกรณา ชำนาญ
ที่จะแสดงบทการชรมานทั้งหลายอันร้ายแรง ความคิดของคนที่ได้อ่านกฎหมาย
ครั้งแรกนั้นหาถูกไม่ เพราะถึงแม้กฎหมายจะว่าอย่างไร การที่เป็นไปครั้งนั้น
ทุเลากว่าที่ปรากฏเป็นตัวอักษรในกฎหมายมากกว่ามาก แต่จะกล่าวกันว่าไม่ผิด
กันกับเดี๋ยวนั้นไม่ได้ ร้ายกว่าก็จริงแต่ไม่ร้ายเหมือนกฎหมายว่า

เป็นคณในส่วนโทษชรมานทั้งหลายในครั้งนั้น เช่น ชนช่าอย่าง คัด
ปาก คัดมือ แลในที่สุดเข็ญกั้ไถโทษไคลงเป็นเงิน มีอัตราในกรมตักคืบที่ 27
และ 28 แลคั้ไถโทษกันมากกว่าไม่ไถ ถ้าจะร้ายแรงอยู่แล้วก็แต่ในส่วนจารีตนครบาล

คือ ธรรมเนียมที่ทอหวามีศิริ ซึ่งไม่ใช่เป็นโทษแต่เป็นแต่จะรังแกเอาความเท็จจริง...

นอกจากโทษธรรมเนียมก็คือ โทษจำคุกจำตาราง คุณแลตารางผิดกันอย่างไร ไม่มีอะไร เป็นสำคัญนัก แต่ในหัวเมืองก็มีเรือนจำซึ่งอยู่นั้นเดี่ยวจะเรียกว่าคุกตารางก็ได้ ที่เขาใจกันนั้นก็คือว่า ในคุกทองใสทรวงคอเพิ่มเติม โสทรวน และเมื่อจะขึ้นคุกทองเขียน 60 ที่ เช่นอย่างโทษประหารชีวิตทองเขียน 90 ที่ แลบางที่คุกจะสปรกแลออกจากตารางสักหน่อย ตามกฎหมายเดิมที่บ่งว่าให้จำคุกนั้น ห้ามปรากฏว่าให้จำมีกำหนดปีหรือไม ในครั้งเถาวินิจฉัยกันว่า ถ้าจำคุกแล้วต้องจำตลอดไป เว้นไว้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้ทรงพระกรุณา ศาลทั้งหลายจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลอยู่เสมอ ๆ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงพระอนุเคราะห์โปรดฯ กำหนดเวลาที่ต้องให้อยู่ในคุกเนื่อง ๆ แยกการที่จะกำหนดโทษผู้ร้ายทั่วพระราชอาณาเขต เป็นการหนักเหลือวิสัยคน ๆ เดียวที่จะกระทำได้.... ฯลฯ"

3.2.3. โบราณราชพิธีประเพณี เนื่องจากประเทศไทยในสมัยนั้นมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แยกการปกครองในลักษณะเช่นนี้ชาวตะวันตกเห็นว่าไม่เหมาะสม ต่อมาจึงจะลดพระราชอำนาจดังกล่าวลงเพื่อเอาอย่างอารยประเทศ ซึ่งในเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสไว้ว่า

"พระบรมราชานุญาตของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใด ด้วยเหตุนี้ถือว่าเป็นที่ลืมนั้น ไม่มีข้อสิ่งอันใดหรือผู้ใดจะเป็น

¹ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในปักษ์บน เล่ม 1, (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์กองสท.โทษ, ร.ศ. 120) หน้า 1-2

ผู้บังคับขาดวางใจได้ แต่เมื่อว่าตามความที่เป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะทรง
ประพฤติกการอันใดก็ควรจะเป็นไปตามทางที่สมควรและที่เป็นยุติธรรม เพราะเหตุ
ฉะนั้นข้าพเจ้าไม่มีความรังเกียจขัดใจ ซึ่งจะมีกฎหมายกำหนดพระบรมราชานุญาต
ของพระเจ้าแผ่นดิน เช่น ประเทศทั้งปวงมีกำหนดต่าง ๆ กันนั้น เมื่อจะทำกฎหมาย
สำหรับแผ่นดินให้เป็นหลักฐานทั่วถึง ก็ควร จะคงว่าด้วยพระบรมราชานุญาตของ
พระเจ้าแผ่นดินให้เป็นหลักฐานไว้ แต่การ ซึ่งควร จะกำหนดอย่างไรนั้น ข้าพเจ้า
ต้องขอที่แจ้งความเห็นอันมี ๒ ความเห็นที่เข้ากับตัวไว้โดยย่อว่า พระเจ้าแผ่นดิน
คางประเทศเอกราชประเทศยุโรปซึ่งปกครองบ้านเมืองมีกำหนดพระบรมราชานุญาตต่าง ๆ
กัน ด้วยอาศัยเหตุการณซึ่งเกิดขึ้นในบ้านเมืองโดยความไม่พอใจของราษฎร จึง
ได้มีข้อบังคับสกัดกันเป็นชั้น ๆ ตามลำดับเหตุการณซึ่งมีในบ้านเมืองนั้น ๆ เหตุ
การณทั้งปวงนั้นก็ยังไม่มีไม่เป็นที่ถึงกัน เพราะฉะนั้นแบบอย่างจึงไม่ลงเป็น
แบบเดียวกันทั่วไปได้ทุกประเทศ ส่วนที่กรุงสยามนี้ยังไม่มีเหตุการณอันใดซึ่งเป็น
การจำเป็นแล้ว จึงเป็นชั้นเหมือนประเทศอื่น ๆ ราษฎรเป็นผู้ขอให้ทำ เจ้าแผ่นดิน
จำใจทำ ในเมืองเรานี้เป็นแต่เพียงพระเจ้าแผ่นดินก็คิดเห็นว่าควรจะทำ เพราะจะ
เป็นการเจริญแก่บ้านเมืองแลเป็นความสุขแก่ราษฎรทั่วไป จึงได้คิดทำ เป็นกร
ติดกัน ตรงกันข้าม และการที่จะปกครองบ้านเมือง เช่นประเทศสยามนี้ ตามอำนาจ
อย่างเช่นพระเจ้าแผ่นดินประเทศยุโรป ก็จะไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ และ
จะไม่เป็นที่พอใจของราษฎรทั่วหน้าด้วย เหมือนอย่างถ้าจะมีปาลิเมนต์ จะไม่มี
ผู้ใดซึ่งสามารถเป็นเมมเบอร์ใดสักก็คน แลโดยยาวจะมีเมมเบอร์เหล่านั้นเจรจาก
ไรก็ไม่เข้าใจในราชการทั้งปวงทั่วถึง เพราะไม่มีความรู้แลการฝึกหัดอันใดแต่
เดี๋ยมาเลย ก็คงจะทำให้การทั้งปวงไม่มีอันใดสำเร็จไปได้ และจะซ้ำเป็นที่หวาด
หวั่นของราษฎรผู้ซึ่งไม่เข้าใจเรื่องราวอันใด เพราะไม่ได้นึกไม่ได้ของการเกิดขึ้น
ในใจเลย ราษฎรคงจะเชื่อ เจ้าแผ่นดินมากกว่าผู้ซึ่งจะมา เป็น เมมเบอร์ออฟปาลิเมนต์
เพราะปกติทุกวันนี้ราษฎร ย่อม เชื่อถือ เจ้าแผ่นดินว่าเป็นผู้อยู่ในยุติธรรมและ เป็นผู้รัก
ใคร่คิดจะทำนุบำรุงราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุขยิ่งกว่าผู้อื่นทั้งสิ้นทั่วหน้ากัน เป็นความจริง

เพราะเหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นสมควรว่าราชานุกาพของพระเจ้าแผ่นดินควร
จะกำหนดตามแบบเดิมแต่ในข้อที่เป็นข้อจริงอย่างไร คือเหมือนหนึ่งไม่มีกำหนด
ความกำกวมกันนอก ๆ แบบเช่น เรียกพระนามว่าเจ้าชีวิต ซึ่งเป็นที่หมายว่ามี
อำนาจอันจะภาคินให้กายโดยไม่มีความคิดอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ซึ่งความจริง
สามารถจะทำได้ แต่ไม่เคยทำเลยนั้นก็เป็นการสมควรแก่บ้านเมืองในเวลา
น้อยแล้ว"¹

การปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ก่อนที่ประเทศไทยจะได้เริ่มลงมือจัดระบบกฎหมายไทยใหม่นั้น พระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาระทรวงยุติธรรมขึ้นแล้ว
เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2434 เมื่อจัดวางระบบการศาลยุติธรรมขึ้นใหม่
และได้วางผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายฝ่ายตะวันตกมาเป็นที่ปรึกษากฎหมายเป็น
จำนวนมาก ซึ่งมีทั้งชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียม ญี่ปุ่น และลังกา และกฎหมาย
ที่ใช้อยู่ในขณะนั้นซึ่งได้แก่กฎหมายตราสามดวงนั้น ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นหลายครั้ง
ฉบับที่ชำระและใช้เป็นทางการในสมัยของพระองค์เป็นของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่า "กฎหมายราชบุรี"²

¹ ศิลปากร, กรม, เจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็น
จัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 และพระราชดำรัสในพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก่ใชการปกครอง
แผ่นดิน, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมสรรพสามิต, 2510) หน้า 106-108.

² Rene Gugon, The Work of Codification in Siam,
(Paris: Imprimerie Nationale, 1919), pp. 9-10

ในขณะที่เดียวกันนั้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงได้รับมอบหมายให้เป็นประธานในการชำระสะสางพระราชกำหนดกฎหมายใหม่ทั้งหมด วิจัยพิจารณาโจรบุรุษตามจารีตนครบาลก็ได้รับการยกเลิกเมื่อ พ.ศ. 2434 ส่วนเรื่องโทษในระหว่างนั้น ทรงกล่าววา

"...บัดนี้ ศาลทุกศาลซึ่งกำหนดโทษได้ เว้นไว้แต่ในการประหารชีวิต ภิรมหาบทแล้วจำคุกตลอดชีวิต ยังต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูล... การที่เป็นอยู่ จึงตกลงเป็นดังนี้ คือ

1. โทษประหารชีวิตไม่มีเขียน แลโดยมากไม่มีภิรมหาบท
2. โทษเขียนน้อยลงมาก เว้นไว้แต่การทำผิดร้ายแรง บางที่เขียน 30 แลได้โทษไม่ได้ โทษชรमानและประจานนอกนี้ไม่มีเลย
3. โทษจำคุกต้องมีกำหนด กะเป็นกำหนดมี วัน เดือน คืบ หรือตลอดชีวิตต้องว่าไว้ในคำพิพากษา¹

ในระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อนั้น ก็ได้มีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับเป็นจำนวนมาก เช่นพระราชบัญญัติว่าด้วยอั้งยี่ ร.ศ. 116 พระราชกำหนดว่าด้วยการข่มขืนรวมประเวณี ร.ศ. 118 ส่วนในด้านกฎหมายแพ่งนั้น ในกรณีที่ไม่มี

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติ
ในปีคยุมัน เล่ม 1 (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์กองหลุโทษ, ร.ศ. 120) หน้า 3-4

พระราชกำหนดบทพระ อัยการหรือคำพิพากษาของศาลวินิจฉัยไว้ เป็นแนวบรรทัดฐาน ศาลไทยพิจารณาวินิจฉัยคดี คชชาติจารย์ที่ประเพณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคดี พานิชย์แล้ว ศาลไทยถือตามกฎหมายพาณิชย์ของอังกฤษโดยตรง

ในยุคนั้นประเทศต่าง ๆ กำลังตื่นตัวปรับปรุงระบบกฎหมายของตน ความหลักกฎหมายของฝ่ายตะวันตก เช่น อูรุกวัยประกาศใช้ประมวลกฎหมาย อาญา เมื่อ พ.ศ. 2432 เอกวารคอรประกาศใช้ พ.ศ. 2433 โคลอมเบีย ประกาศใช้ พ.ศ. 2439 ญี่ปุ่นประกาศใช้ พ.ศ. 2425 เกาหลีประกาศใช้ พ.ศ. 2448 ประเทศไทยเองก็เช่นกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสที่จะปรับปรุง เปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎหมายอยู่ด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากบทกฎหมายล้าสมัยประการหนึ่ง และประการที่สำคัญยิ่งก็คือ ประเทศไทยในขณะนั้นมีปัญหา เรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศทางตะวันตก การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเก่าให้ทันสมัยก็ควรหวังว่าจะทำให้บรรดาอารยประเทศ ยอมรับนับถือกฎหมายไทย ปัญหาเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจะได้หมดไป และ ในการที่จะแก้ไขกฎหมายเก่าในขณะนั้นก็คิดกันว่าประเทศไทยจะเลือกเอาระบบ กฎหมายของประเทศอังกฤษหรือของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายก็ทั้ง ๆ ที่ใน ขณะนั้นเองนักกฎหมายอาวุโสของประเทศไทยก็ได้รับการอบรมศึกษากฎหมาย มาจากประเทศอังกฤษด้วยกันแทบทั้งสิ้น ทั้งกฎหมายอังกฤษก็มีอิทธิพลเหนือ กฎหมายไทยในหลายลักษณะด้วยกัน เช่น กฎหมายลักษณะล้มละลาย กฎหมาย ลักษณะพยาน กฎหมายลักษณะตัวเงิน เป็นต้น อิทธิพลดังกล่าวมีอยู่ในเรื่องของ เนื้อหาสาระและหลักการของกฎหมาย และในที่สุดก็ได้ตกลงใจที่จะเลือกตามแบบ ของกฎหมายของประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องแบบ แห่งกฎหมาย ทั้งนี้โดยมีการนำเอาแบบอย่างแห่งกฎหมายและธรรมเนียมปฏิบัติ ที่ใช้อยู่ในทางประเทศและเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่ระบบกฎหมายไทย ซึ่งรัฐ ประศาสนนโยบายอันเกี่ยวกับกฎหมายนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสไว้ในพระราชพิธีเปิดรัฐมนตรีสภา เมื่อวันที่ 24 มกราคม

รัตนโกสินทร์ศก 113 ว่า

".....บางทีก็จะมียูเนี่ยนอง ๆ ที่ทานทั้งหลายจะต้องคนหาเทียบเคียงกฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในเมืองต่างประเทศ แลหัวเมืองของต่างประเทศทั้งหลายที่มีเฉพาะสำหรับกับบ้านเมืองเราอยู่นั้นเป็นสำคัญเป็นสัจยประกอบควยสัจยสัมปชัญญะ เราไม่ควรที่จะเปลี่ยนแปลง ถ้าจัดการแก้ไขธรรมเนียมที่มียูเนี่ยนองให้ใหม่ไปหมดสิ้นทีเดียว แลไม่ควรที่จะหลีกเอาอย่างทำตามธรรมเนียมที่มีในที่อื่น หากว่าเราจะต้องคอย ๆ ทำการให้ดีขึ้นโดยลำดับ ในการที่เป็นสิ่งของการจะจัดให้แล้วแลเลิกถอยแต่สิ่งที่เห็นเป็นแน่แท้ว่าไม่ดี ถ้าเป็นของใช้ไม่ได้แล้วเท่านั้น ทุกเมืองอื่น ๆ แลในเมืองนี้เป็นสำคัญตั้งสิ้นยอมมีธรรมเนียมหลายอย่างซึ่งเป็นที่จะต้องนับถือกัน ไม่ใช่เพราะว่าเป็นธรรมเนียมเก่าแก่มาแต่โบราณเสมอเหมือนกับอายุของประเทศนี้อย่างเดียวกัน หากเพราะว่าเป็นธรรมเนียมที่สนิทแนบแน่นแน่นใจ แลความเชื่อมั่นของอาณาประชาราษฎร แลเพราะว่า ถ้าจะเลิกถอยธรรมเนียมเช่นนี้เสียก็จะไปเป็นแต่เพียงที่จะเป็นภัยเกิดขึ้นแก่เมืองที่ตั้งอยู่โดยข้างเดียวกันหากแต่จะกระทำให้อาณาประชาราษฎรไม่เป็นผาสุกด้วย..... ฯลฯ"¹

กฎหมายที่ได้รับการตรวจตราแก้ไข ในสมัยนั้นได้แกกฎหมายลักษณะอาญาซึ่งถือได้ว่าเป็นประมวลกฎหมายอาญาที่ทันสมัยว่าในขณะนั้นโดยใต้น้ำเอาหลักการแห่งกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันอยู่ในนานาประเทศมาเป็นหลักในการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม แม้ว่าประมวลกฎหมายฉบับนี้มีได้

¹ ศิลปากร, กรม, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒนาการ, พ.ศ. 2488) หน้า 98

คัดลอกบทบัญญัติต่าง ๆ ของประมวลกฎหมายอาญาของประเทศใดประเทศหนึ่งทั้งฉบับก็ตาม
แต่ก็ได้รับประโยชน์อันล้ำค่าจากประมวลกฎหมายอาญาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง
แบบของกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส อิตาลี อินเดีย และญี่ปุ่น ตาม
กฎหมายลักษณะอาญานั้น โทษที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดต่าง ๆ มีด้วยกัน 6 สถาน
คือ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตอันมีกำหนดบริเวณที่ระบุ และเรียกประกัน -
ทัณฑ์บน บทบัญญัติของกฎหมายลักษณะอาญามีอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น 340 มาตรา เป็นบทบัญญัติ
ทั้งสิ้น กระทั่งคดีและเข้าใจง่าย กฎหมายลักษณะอาญานี้ใช้บังคับมาเกือบถึงศตวรรษและ
ได้ถูกยกเลิกไปโดยประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายวิธีสบัญญัติ ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา
ร่างกฎหมายวิธีสบัญญัติขึ้นใช้บังคับไปพลางก่อน เป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีประมวล-
กฎหมายวิธีพิจารณาความที่สมบูรณ์ กฎหมายที่ตราขึ้นใช้บังคับชั่วคราวได้แก่ พระราช-
บัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 พระธรรมนูญศาลต่าง ๆ ทั้งในกรุงเทพและหัวเมือง
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับไซ้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 และพระ-
ราชบัญญัติกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 115 พระธรรมนูญศาลยุติธรรม
กับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ยังได้มีการ ทรวชำระและปรับปรุงกฎหมายอื่นอย่างกว้างขวาง ได้มีการ จัดตั้งคณะกรรมการ ขึ้นใหม่อีกคณะหนึ่ง อันประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อทำหน้าที่ จัดวางประมวลกฎหมายแพ่ง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระ -
ธรรมนูญศาลยุติธรรม พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 พระราช
บัญญัติกรรมสิทธิ์ในแก่งหนังสือ ร.ศ. 120 พระราชบัญญัติการทำเหมืองแร่ ร.ศ.
120 และพระราชบัญญัติคนละลา ย ร.ศ. 127 เป็นต้น¹

ศาลและวิธีพิจารณาความในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ นั้น ราชการฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ ไม่ได้แยกออกจากกัน เพราะในสมัยนั้น ถือว่าการชำระความอาญา เป็นเรื่องเกี่ยวแก่การใช้อำนาจปกครองเพื่อปราบปรามและลงโทษแก่ผู้ทำความผิดโดยตรง และก่อนที่จะมีการ จัดตั้งกระทรวง ยุติธรรมขึ้น ราชการพลเรือนในสังกัดกรมที่มีศาลอาจได้รับมอบหมายให้ เป็นตุลาการชำระความได้ในทางปฏิบัติ การที่ราชการ-

¹ ยุติธรรม, กระทรวง, การปฏิรูประบบกฎหมายและการศาลในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยะมหาราช (กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์
สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2511) หน้า 11-29

ผู้ใดจะเป็นตุลาการไต่ถามอยู่ในคดีนั้นของเสนาบดีเจ้ากระทรวงเป็นต้นว่า การ
 ที่ข้าราชการไม่ได้รับเงินเดือนนับแต่เบี้ยหวัดซึ่งจ่ายปีละครั้งและจำนวนเงินก็น้อย
 ถ่าข้าราชการขนาดชั้นเจ้ากรมรู้สึกว่ารวยได้ของตนไม่ค่อยจะพอเลี้ยงบุตรภรรยา
 ก็มักจะร้องเรียนให้ผู้บังคับบัญชาหรือเจ้ากระทรวงทราบ ผู้บังคับบัญชาเห็นว่าผู้
 ร้องอยากจนสมควรช่วยเหลือจริงก็จะมอบความแพ่ง หรือความอาญามาให้ข้าราชการ
 ผู้นั้นชำระที่บ้านการชำระความที่บ้านนั้นเป็นประโยชน์แก่ผู้ทำหน้าที่เป็นตุลาการ เป็น
 อย่างดี เพราะจากความตั้งใจที่จำเลยตลอดจนพยานจะต้องมาคางที่บ้านตุลาการ
 เป็นแรมเดือนจนกว่าตุลาการจะพิจารณาคดีเสร็จ ในระหว่างนี้โจทก์จำเลยและพยาน
 ต่างก็ต้องหาข้าวปลาอาหาร ตลอดจนของใช้มาส่งเสียกับเอง เพื่อเอาใจตุลาการไว้
 ทั้งโจทก์และจำเลยก็ต้องส่งเสียตุลาการด้วย ทำให้ตุลาการคลายความผิดเคืองลง
 ใจ นอกจากจะทำให้หายความผิดเคืองแล้วการพิจารณาพิพากษาคดีก็เป็นหนทาง
 แห่งอำนาจของตุลาการผู้นั้นด้วย เพราะเมื่อพิจารณาคดีอาญาก็ต้องมีคดีที่วางไว้
 ใส่พวกจำเลยเก็บไว้ที่บ้านของตุลาการนั่นเอง และบางทีโจทก์เองก็ถูกเก็บไว้ในคุก
 เหมือนกัน ตลอดจนมีอำนาจโยกย้ายผู้เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นโจทก์
 จำเลยหรือพยาน เพื่อรักษาวินัยแห่งเรือนจำไว้ ข้อลำบากของตุลาการสมัยนั้นคือ
เมื่อคดีขึ้นความ แล้วผู้ที่ไม่พอใจคำตัดสินอาจอุทธรณ์ว่าตุลาการพิจารณาคดีไม่ยุติธรรม
 เข้ากับอีกฝ่ายหนึ่งหรือรับสินบนเป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ตัวตุลาการเองก็ยอมตกเป็น
 จำเลยมีหน้าที่แก้ต่างแก่ตุลาการชั้นอุทธรณ์ดีกว่า ความจริงตนใดที่ตัดสินคดีโดยสุจริต
 ไม่มีอคติ¹ และในพระราชปรารภประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม มีข้อความตอนหนึ่งว่า
 "...ทุกวันนี้คดีของราษฎรที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอยู่ตามโรงศาลต่าง ๆ ทั่วปวง
 นั้น มีมากขึ้นทุกวันเพราะอาไศรยราษฎรพลเมืองมีการค้าขายเกี่ยวข้องกับพันถึง
 พันมากขึ้นประการหนึ่ง ศาลที่จะพิจารณาคดีของราษฎรนั้นก็แยกย้ายอยู่หลายกระทรวง

¹ หลวงจักรปามาตีศรีที่ลวิสุทธิ, เรื่องของเจ้าพระยามหิธร (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ที่รณสาร, พ.ศ. 2499) หน้า 19-21

ทั้งผู้พิจารณาและผู้พิพากษาก็อยู่ในที่ต่างกัน ผู้พิพากษาจะบังคับกับความซื่อสัตย์คดีลี้ลับ
ก็อาจไต่ถามแต่ในถ้อยคำสำนวนที่ในกระต่ายสมุด ไม่ได้เห็นด้วยจักขุในการพิจารณาเลย
จึงเป็นของอุปายทางทุจริตของพระลาการแลดูความ แม้แต่อย่างคำก็เป็นทางที่จะชัก
ประวิงให้ความเข้าใจได้ต่าง ๆ คดีของราษฎรซึ่งไต่ตั้งค้างทับถมอยู่ตามกระทรวง
ศาลนั้น ๆ มากขึ้นทุกที กว่าจะแล้วไต่แต่ละเรื่องก็ช้านานเป็นการเสียเวลาทำมาหา
กินของราษฎรไต่ความลำบากในเรื่องนี้เป็นอันมาก..."¹ นอกจากนี้ยังมีชาวต่าง
ประเทศที่ไต่เข้ามาสั่ง เกิดการณผู้หนึ่งกล่าวว่า "มีจำเลยเป็นจำนวนไม่น้อยต้องขังอยู่
ในเรือนจำเป็นแรมปีเพื่อรอการตัดสินของศาล บางครั้งอาจพบว่าโจทก์ตายไปนาน
แล้วหรือหาตัวโจทก์ไม่พบและการลงโทษรุนแรงเกินไปก็มีมาก"²

นอกจากกระบวนการพิจารณาคดีของไทยในสมัยนั้นยังมีลักษณะเป็น
การรุนแรงวิธีการพิจารณาเช่นนี้เราเรียกว่าวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล
ซึ่งพอจะกล่าวได้โดยย่อว่า เป็นการทำให้ผู้ต้องหาในคดีอาญาได้รับความเดือดร้อนอย่าง
ที่สุด เช่นการทรมานปากดูความ จำคุกผู้ละเมิดกลางคืน จำชื่อผู้ขัดหมาย มัดแขนนำคาก
แตกแรงสินไหม ทรมานผู้ทรมานเกินกำหนด จำชื่อผู้ร้ายที่ยังไม่รับ ทรมานผู้ถูกความ
ผู้เถียง และเขียน 3 ยก³ เป็นต้น

¹ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติ
ในมัยคณัน เล่ม 1 (กรุงเทพ. โรงพิมพ์กองสุโขทัย, ร.ศ. 120) หน้า 168-169

² Ernest Young, The King of the Yellow Robe (London:
Anchibald Constable, 1898) p. 224

³ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติ
ในมัยคณัน เล่ม 2 (กรุงเทพ. โรงพิมพ์กองสุโขทัย, ร.ศ. 120) หน้า 621

สรุปพอจะกล่าวได้ว่า เนื่องจากความจำเป็นทางสถานการณ์กล่าวคือ การมีวิวัฒนาการความอันมีลักษณะ เป็นการทหารยุคใหม่ การทุจริตและประพฤติมิชอบในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานกระลาการ การมีคดีความลาซาและทางพิจารณาในศาลเป็นจำนวนมากตลอดจนการลงโทษที่มีลักษณะ เป็นการ ให้น้ำหนัก ทำให้ต้องมีการ ปฏิรูปกฎหมาย และวิวัฒนาการความใหม่ เพื่อให้บังเกิดผลประโยชน์แก่ประชาชนเป็นส่วนรวม

ควยเหตุผลดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงสถาปนาระทรวงยุติธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2434 โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. รวบรวมศาลซึ่งกระจัดกระจายอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ ให้มาขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรมเพียงกระทรวงเดียว
2. แก้ไขปัญหาเรื่องการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของตุลาการ
3. แก้ไขปัญหาเรื่องคดีความลาซากังศาล
4. แยกฝ่ายตุลาการออกจากฝ่ายตุลาการ

ศาลที่ยกมาขึ้นกระทรวงยุติธรรมในตอนสถาปนาระทรวงนั้น มีดังนี้ คือ ศาลกรมพระนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์ กรมมหาดไทย ศาลกรมนา ศาลกรมทากกลาง ศาลกรมท้าว ศาลต่างประเทศ ศาลราชตะกูล ศาลมุงกุฎ ศาลสรรพากร ศาลกรรมการและศาลฎีกา รวม เป็น 16 ศาล กับศาลพระราชวังบวรที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ไทพิจารณาคดีทั้งปวงและที่ขึ้นอยู่กับอธิบดีกรมต่าง ๆ นั้น ไทยกคดีเหล่านี้กับเจ้าพนักงานกระลาการในกระทรวงศาลทั้งปวง มารวมยังศาลสถิตย์ยุติธรรม ที่ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงใหญ่ ได้บังคับบัญชาคดีทั้งปวงเป็นแห่งเดียวกัน

ศาลต่าง ๆ ตั้งกลางแย่งใหม่เป็นศาลใหญ่ ๆ เพียง 7 ศาล คือ ศาลฎีกา เรียกว่าศาลอุทธรณ์คดีหลวง ศาลนครบาลกับศาลอาญานอก รวมกันเรียกว่าศาลพระราชอาชญา ศาลแพ่ง เกษม ศาลกรมวัง ศาลกรมนา รวมกันเรียกว่า ศาลแพ่ง เกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมทาสาย ศาลกรมทาสวา ศาลธรรมการ ศาลราชตระกูล รวมกันเรียกว่า ศาลแพ่งกลาง ศาลสรรพากร ศาลมรดก รวมกันเรียกว่า ศาลสรรพากร ศาลต่างประเทศ คงไว้ตามเดิม

นอกจากนี้ได้ตั้งกรมรับฟ้องขึ้นในกระทรวงยุติธรรมอีกกรมหนึ่ง สำหรับรับฟ้องและรับเรื่องราวของราษฎร แล้วให้ผู้ประทับฟ้องประทับไปยังศาลทั้ง 7 นั้น ให้ถูกต้องตามพระธรรมนูญและตามรูปความที่เป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา มิให้ประทับตามความเป็นพิเศษแห่งบุคคล ดังเป็นมาแล้วแต่เดิม และห้ามมิให้ราษฎรที่มีอรรถคดีไปทำเรื่องรายื่นอธิบดีเจ้ากระทรวง และกรมอื่น ๆ เก็บไว้แต่เรื่องราวร้องทุกข์หรือร้องกล่าวถวายเรื่องในกระทรวงนั้น ๆ

เมื่อยกศาลฎีกาเป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวงในกระทรวงยุติธรรมแล้ว สำหรับการพิจารณาความอุทธรณ์คำพิพากษาคัดสินของศาลล่างนั้น ให้ยกฎีกาทั้งปวงที่ยังค้างค้างอยู่ไปพิจารณาด้วยทั้งสิ้น ส่วนความที่จะเป็นฎีกาคือไปนั้นให้ราษฎรทูลเกล้าถวายฎีกาได้ แต่ในการกล่าวโทษคำพิพากษาศาลอุทธรณ์คดีหลวงและศาลอุทธรณ์คดีราษฎรและกล่าวโทษเสนาบดีเจ้ากระทรวงทั้งปวง หรือในข้อความร้องทุกข์ที่ไม่เกี่ยวในเรื่องเป็นความฎีกาที่ควรจะได้รับพระบรมราชวินิจฉัยในคดีนั้น ถ้ามีเหตุที่จะต้องพิจารณาพิพากษาในส่วนต่อไป จะได้โปรดเกล้าฯทรงตั้งองคมนตรีเป็นครั้งคราว ให้ชำระโทษหรือเรียงความเห็นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นการพิเศษ หรือจะโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมเสนาบดีปรึกษาตัดสินความอื่น นอกจากนั้นยังห้ามมิให้ราษฎรนำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวายอีกด้วย¹

¹ "ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110,"
ราชกิจจานุเบกษา (10 เมษายน ร.ศ. 111) หน้า 1-4

ใน พ.ศ. 2435 ได้มีพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ขึ้นโดยให้ยกเลิกศาลอุทธรณ์ในคดีหลวง ให้เอาความอุทธรณ์ที่ยังค้างพิจารณาอยู่ในศาลนั้นรวมพิจารณาในศาลอุทธรณ์คดีราษฎร ถ้าราษฎรจะอุทธรณ์จากศาลนี้ก็ให้หลุดเกล้าฯ ถวายฎีกาโดยตรง และให้ตั้งศาลราชทัณฑ์เจ็ดชั้นอีกศาลหนึ่ง เพื่อช่วยแบ่งเบาความอาญาทั้งปวงที่รับใหม่ และความอาญาที่ยังค้างอยู่ในศาลพระราชอาญา โดยให้ศาลทั้งสองแบ่งไปสามสมการ และให้ยกเลิกกรมรับฟ้อง ราษฎรที่มีอรรถคดีให้ไปฟ้องยังศาลโดยตรง โดยไม่ต้องจำศาลเป็นเจ้าพนักงานศาลรับฟ้องประจำทุกศาล¹ และในปีเดียวกันนี้เอง ได้มีการจัดตั้งศาลไปริสภาชั้นในสังกัดกระทรวงยุติธรรมด้วย 1 ศาล ในปีต่อมาตั้งอีก 3 ศาล เป็นศาลที่พิจารณาคดีที่มีข้อหาเพียงลหุโทษถึงมีชัยโทษ หรือคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์เล็กน้อย และใน พ.ศ. 2436 ได้ยุบศาลไปริสภาลงเหลือ 3 ศาล²

ใน พ.ศ. 2438 มีประกาศยกเลิกศาลราชทัณฑ์เจ็ด ชั้นมารวมในศาลพระราชอาญาเป็นแห่งเดียวกัน เรียกว่า ศาลพระราชอาญา ส่วนศาลแพ่งเกษมกับศาลแพ่งไกรสีห์นั้น ให้รวมกันและเรียกชื่อใหม่ว่าศาลแพ่ง³

สำหรับศาลกรมวังนั้น แม้จะรวมเข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมตามประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม แต่ต่อมา พ.ศ. 2438 กลับตั้งขึ้นใหม่โดยพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ 8 มิถุนายน ร.ศ. 114 ว่าให้กระทรวงวังมีอำนาจบังคับบัญชาตัดสินความที่

¹ "ประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรม ลงวันที่ 25 มีนาคม ร.ศ. 110," ราชกิจจานุเบกษา (10 เมษายน ร.ศ. 111) หน้า 6-8

² พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, พระราชบัญญัติในปัตยุบัน เล่ม 1 (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์กองลหุโทษ, ร.ศ. 120) หน้า 181-191

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 191-193

เกี่ยวกับคนในพระบรมมหาราชวัง ภายหลังก็ได้มีการจำกัดอำนาจศาลดังกล่าวลงมาอีก¹

ข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับประการหนึ่ง คือ ศาลที่รวมมาสังกัดกระทรวงยุติธรรม ในครั้งนั้น เป็นศาลในกรุงเทพฯ เท่านั้น ส่วนศาลหัวเมืองยังมีไว้สังกัดกระทรวงยุติธรรม อย่างไรก็ดีอุทธรณ์จากศาลหัวเมือง เข้ามายังศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ พระบรมมณูศาลหัวเมือง ร.ศ. 114 กำหนดให้แยกศาลหัวเมืองไปสังกัดกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล ต่อมาใน พ.ศ. 2438 เมื่อได้มีการจัดระเบียบราชการศาลในกรุงเทพฯ เข้ารูปก็แล้ว จึงได้เริ่มทบทวนปรับปรุงกิจการศาลหัวเมือง เพื่อเตรียมที่จะให้เข้ามาสังกัดกระทรวงยุติธรรมเช่นเดียวกับศาลในกรุงเทพฯ โดยได้มีการตราพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษ สำหรับการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุติธรรมหัวเมืองทั้งปวง ร.ศ. 115 ให้อำนาจข้าหลวงพิเศษรับอุทธรณ์ได้เองและมีอำนาจหน้าที่เยี่ยมเยียนศาลหัวเมืองและตรวจการการงาน จัดการแก้ไขกิจการของศาลหัวเมืองให้เป็นไปโดยถูกต้องตามพระบรมมณูศาลหัวเมือง

ในด้านการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีในศาลสถิตย์ยุติธรรมใหม่นั้น ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก กล่าวคือ เดิมผู้ต้องหาต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเป็นผู้บริสุทธิ์ แต่ในระบบใหม่ศาลไทยใช้วิธีพิจารณาความแบบที่ใช้ในศาลอังกฤษ ทั้งในคดีอาญาและคดีแพ่ง ในคดีแพ่งก็เช่นกัน ผู้ใดกล่าวอ้างข้อความอันใดฝ่ายนั้น เป็นผู้มีความผิดนำสืบพิสูจน์ให้ศาลเห็นจริงตามข้ออ้างนั้น การชักพอกผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายโดยการใช้อาญาจารีตนครบาลนั้น ก็ได้ยกเลิกโดยสิ้นเชิง ผู้พิพากษาจะลงโทษบุคคลใดต้องอาศัยพยานหลักฐานในคดีนั้นเป็นสำคัญและในกรณีที่มีกรรงสงสัยว่าจำเลย

¹ ประมุข สวัสดิ์มงคล, กำเนิดชั้นปริญญาตรี พระบรมมณูศาล ยุติธรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ. 2508) หน้า 13

กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้แก่จำเลย การซักถามพยานในศาลเป็นเรื่องของคุณความแต่ละฝ่ายที่จะต้องกระทำเองแบบเดียวกับการซักถามพยานในศาลเป็นเรื่องของคุณความแต่ละฝ่ายที่จะต้องกระทำเองแบบเดียวกับการซักถามพยานในประเทศอังกฤษ ซึ่งเรียกกันว่าเป็นระบบกล่าวหา (the accusatorial system) ศาลไม่ได้ช่วยซักถามพยานอย่างเป็นทางการเป็นคุณความเช่นเดิม หากศาลจะซักถามก็ซักถามอย่างคนกลาง เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมเท่านั้น การซักถามพยาน มีการถามหลัก (examination-in-chief) การถามค้าน (cross-examination) และการถามทิ่ง (re-examination) เช่นเดียวกับการซักถามพยานในศาลอังกฤษ งบประมาณพิจารณาตัดสินในศาลเรื่องอื่น ๆ ก็ได้เอาอย่างตามแบบฉบับของอังกฤษ แต่มีให้นำเอาระบบการพิจารณาคดีแบบลูกขุน (jury) มาใช้เท่านั้น

การศาลไทยหลังจากสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน

ใน พ.ศ. 2453 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยกศาลฎีกาไปรวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรม และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ศาลที่สังกัดกระทรวงยุติธรรมได้แบ่งออกเป็น 2 แผนก คือ

1. ศาลสถิตย์ยุติธรรมกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ
 - 1.1. ศาลฎีกา
 - 1.2. ศาลอุทธรณ์
 - 1.3. ศาลพระราชอาชญา ศาลแพ่ง ศาลต่างประเทศ ศาลคดีต่างประเทศ ศาลโปริสภา
2. ศาลหัวเมือง แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ
 - 2.1. ศาลนเขต
 - 2.2. ศาลเมือง
 - 2.3. ศาลแขวง

สำหรับศาลแขวงนั้น มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่มีโทษเบาและคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ต่ำ ในสมัยแรกมีการจัดตั้งศาลแขวงในกรุงเทพฯ 3 แห่ง และที่จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับศาลเมืองหรือศาลจังหวัดซึ่งมีเขตอำนาจในคดีแพ่งและคดีอาญามากกว่าศาลแขวงมีประจำอยู่ทุกเมืองและจังหวัด ศาลมณฑลมีเขตอำนาจเต็มทั้งในทางคดีแพ่งและคดีอาญาในศาลมณฑล ศาลมณฑลทำหน้าที่เป็นทั้งศาลชั้นต้นและเป็นศาลอุทธรณ์ในมณฑลนั้น ๆ ความอาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในหัวเมืองต่อศาลมณฑลได้ และอาจอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลมณฑลต่อศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ

ต่อมาใน พ.ศ. 2468 มีการยุบศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ และนำมารวมกับศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ซึ่งเดิมพิจารณาอุทธรณ์จากศาลชั้นต้นทั้งหลายในกรุงเทพฯ และเรียกชื่อใหม่ว่าศาลอุทธรณ์ ซึ่งเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษามรดกคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร

ดูความอาจฎีกาคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาได้ ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาอรรถคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ถ้าคดีเรื่องใดมีปัญหาข้อกฎหมายหรือข้อบังคับอันขัดกันในระบบพิจารณาพิพากษาและกรรมการศาลฎีกาเห็นสมควรขอพระบรมราชวินิจฉัย ศาลฎีกามีอำนาจนำความนั้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ก่อนพิพากษาคดีนั้น แต่ราชฎานั้นหาไม่มีสิทธิที่จะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาคัดค้านคดีนั้นต่อไปอีกไม่

ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างประเทศ มีศาลพิเศษหลายประเภท ใน พ.ศ. 2460 ได้มีการจัดตั้งศาลทรัพย์สินเพื่อพิจารณากรณีจับทรัพย์เชลย และมีศาลคดีต่างประเทศสำหรับพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับคนต่างประเทศบางจำพวก ตามสัญญาทางพระราชไมตรีในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาล เหล่านี้ต้องมีผู้พิพากษาไทยและที่ปรึกษากฎหมายชาวต่างประเทศ นั่งพิจารณาค่วม นอกจากนั้นบางประเทศก็มีศาลกงสุลสำหรับชำระความบุคคลในสังกัดของตนเป็นพิเศษ ภายใต้

ใต้เงื่อนไขบางประการ และคู่ความอาจอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเหล่านั้น
ต่อศาลอุทธรณ์ได้ และนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็น
ต้นมา ได้มีการปรับปรุงและจัดระเบียบศาลหลายครั้ง โดยพระบรมมณูศาลยุติธรรม
ศาลมณฑลซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ในหัวเมืองได้ยกเลิกไปใน พ.ศ. 2476 และ
ศาลมณฑลเดิมได้เปลี่ยนฐานะเป็นศาลจังหวัด ก็ยุบเลิกตำแหน่งอธิบดีผู้พิพากษาศาล
มณฑลและชั้นข้าหลวงยุติธรรมชั้น และในปี พ.ศ. 2478 ได้มีประกาศใช้พระบรมมณู
ศาลยุติธรรม ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมต่อมาโดยกฎหมายอีกหลายฉบับ และใช้บังคับอยู่
ทุกวันนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ศาลชั้นต้นได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลจังหวัด
ศาลแขวงและศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลอุทธรณ์ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี
ที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร และศาลฎีกาซึ่งเป็นศาล
ที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ คำพิพากษา
หรือคำสั่งของศาลฎีกาให้ถือเป็นที่สุด

ลักษณะที่ใกล้เคียงกับลูกขุน

ในระบบการศาลยุติธรรมของประเทศไทยนั้น แม้ว่าเราจะไม่ใช้ระบบ
ลูกขุนในการพิจารณาพิพากษารวดคดีก็ตาม แต่ก็มีวิธีการที่นับว่าคล้ายคลึงกันในการ
พิจารณาพิพากษาคดี เช่น ในศาลคดีเด็กและเยาวชน ศาลแรงงาน เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ได้กำหนด
ให้มีผู้พิพากษาสมทบนั่งพิจารณาคดีร่วมกับผู้พิพากษาศาลคดีเด็กและเยาวชนได้ คณะ
กรรมการตุลาการจะเป็นผู้คัดเลือกผู้พิพากษาสมทบตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนด
ในกฎกระทรวงและผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้พิพากษาสมทบจะต้องมีคุณสมบัติ
ตามมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494
กล่าวคือ ต้องมีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปีบริบูรณ์ มีหรือเคยมีบุตรมาแล้วหรือเคยทำงาน
เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์หรืออบรมเด็กมาแล้วไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีคุณสมบัติที่จะ

เป็นข้าราชการพลเรือนหรือข้าราชการฝ่ายตุลาการได้ตามกฎหมาย เป็นต้น นอกจากนี้
นั้นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้ง เป็นผู้พิพากษาสมทบจะต้องมิใช่ข้าราชการประจำ ข้าราชการ
การเมือง สมาชิกวุฒิสภา หรือนายทนาย ทั้งนี้ ผู้พิพากษาสมทบจะได้รับค่าช่วยการ
ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

ในกรณีที่เกี่ยวกับศาลแรงงาน ใ้มีแนวความคิดที่จะให้ศาลแรงงานเข้า
มาเป็นองค์กร ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทแรงงานที่เกิดจากกระบวนการร่วมเจรจาต่อรอง
ซึ่งได้พัฒนาขึ้นในหลายประเทศ ซึ่งโดยปกติศาลแรงงานจะมีลักษณะพิเศษแตกต่าง
จากศาลยุติธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือจะประกอบด้วยผู้พิพากษาอาชีพซึ่งคัดเลือกจากผู้
มีประสบการณ์ ความสัมพันธ์เชี่ยวชาญในก้านแรงงานกับผู้พิพากษาสมทบจากฝ่ายนาย
จ้างและฝ่ายลูกจ้าง นอกจากนี้วิธีพิจารณาคดีในศาลแรงงานยังจะต้อง เป็นไปเพื่อ
สนองคอบวัตถุประสงค์และแนวความคิดของกฎหมายแรงงานอีกด้วย กล่าวคือจะต้อง
เป็นกระบวนการพิจารณาที่สะดวก รวดเร็วและให้ความเป็นธรรม โดยมีจุดประสงค์หรือ
เป้าหมาย ที่การประนีประนอมมากกว่าการชี้ขาด เพื่อให้คู่ความซึ่งได้แก่นายจ้างลูกจ้าง
สามารถกลับไปทำงานร่วมกันได้อีก

การชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน คือ การมอบหมายข้อพิพาทแรงงานให้คนกลาง
ซึ่ง เป็นบุคคลคน เดียวหรือ คณะบุคคลพิจารณาชี้ขาดว่าคู่กรณีจะปฏิบัติอย่างไรในเรื่องที่
พิพาทกันอยู่นั้นและทั้งสองฝ่ายมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำชี้ขาดนั้น

เหตุผลในการมีศาลแรงงาน เป็นพิเศษต่างหากจากศาลแพ่งและศาลจังหวัด
นั้นอยู่ที่ว่าบุคคลมีความ เชื่อถือในองค์กร ของศาลพิเศษที่จะระงับและวินิจฉัยข้อพิพาท
แรงงานโดยมีผู้พิพากษาสมทบจากฝ่ายนายจ้าง และลูกจ้างจำนวน เท่ากัน และมีคน
กลางซึ่ง เป็นผู้พิพากษาอาชีพผู้มีประสบการณ์และความเหมาะสมในการวินิจฉัยคดีแรงงาน
เป็นผู้พิจารณา กล่าวคือ บุคคลต้องการผู้ชำนาญการพิเศษซึ่งได้รับความ เชื่อถือของคู่กรณี
เป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีและนอกจากนั้นกระบวนการวิธีพิจารณาคดีก็จะต้องสนองความต้อง
การของกฎหมายแรงงานโดยเนเอะอย่างยิ่งการดำเนินการคดีที่สะดวก รวดเร็วและให้ความ
เป็นธรรมและ เหมาะสมกับการประนีประนอมข้อพิพาทให้คู่กรณีมีโอกาสกลับไปทำงานร่วม
กันได้มากที่สุด

คงได้กล่าวแล้วว่า การระงับข้อพิพาทแรงงานมีหลายวิธีการตามลักษณะ และประเภทของข้อพิพาทแรงงาน และองค์กรที่ทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทแรงงานดังกล่าว ก็มีหลายประเภทตามลักษณะของกฎหมายในประเทศนั้น ๆ เช่นกัน

ศาลแรงงานหรือศาลเพื่อการชี้ขาดข้อพิพาทแรงงาน ก็เป็นองค์กรอีกอย่างหนึ่งซึ่งทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทแรงงานโดยวิธีการชี้ขาดหรือตัดสินข้อพิพาทแรงงานนั้น โดยหลักการทั่วไปก็เช่นเดียวกับการชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานทั่วไปนั่นเอง กล่าวคือ ศาลแรงงานจะทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานที่เกี่ยวกับสิทธิเป็นสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ศาลแรงงานจะทำหน้าที่ชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานที่เกี่ยวกับสิทธิเป็นสำคัญ โดยเฉพาะข้อพิพาทแรงงานที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแรงงานหรือไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างหรือการนำคดีไปสู่ศาล เป็นไปตามความประสงค์ของคู่กรณีเป็นใหญ่ ส่วนข้อพิพาทแรงงานที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ คู่กรณีมักไม่นำเข้าเพื่อการชี้ขาดตัดสินอยู่แล้ว

ในต่างประเทศ ศาลแรงงานอาจเป็นศาลเอกเทศหรือเป็นองค์คณะที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแรงงานในศาลธรรมดา องค์ประกอบของศาลแรงงานหรือองค์คณะในการพิจารณาคดีแรงงาน นอกจากประกอบด้วยผู้พิพากษาซึ่งมีความรู้กฎหมายแรงงานและมีประสบการณ์ด้านแรงงานดีแล้ว ยังมีผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้มีอาชีพฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบซึ่งเป็นผู้มีอาชีพฝ่ายลูกจ้างมีจำนวนเท่ากันร่วมพิจารณาด้วย การพิจารณาโดยศาลแรงงานซึ่งประกอบด้วยไตรภาคีดังกล่าวจะเป็นที่เชื่อถือของคู่กรณีและจะให้ความยุติธรรมได้ดีกว่าผู้พิพากษาซึ่งไม่มีประสบการณ์ด้านแรงงานมาโดยตรง นอกจากนั้นในการดำเนินคดีก็จำเป็นที่จะต้องให้ความสะดวกแก่คู่กรณีมากที่สุดและให้การพิจารณาพิพากษาคำเนิ่นไปอย่างรวดเร็วและเสียค่าใช้จ่ายน้อย เพื่อให้ข้อพิพาทต่าง ๆ ไ้ระงับไปด้วยความเป็นธรรมและถูกต้อง

ผู้พิพากษาที่จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลแรงงาน โดยปกติ
ต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ ผู้พิพากษาสมทบนั้นได้รับ
การแต่งตั้งจากบุคคลที่สมควรนายจ้าง และสหภาพแรงงานเสนอ

ศาลแรงงานตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดี
แรงงาน พ.ศ. 2522 จัดตั้งขึ้นด้วยแนวความคิดที่กล่าวมาข้างต้นโดยมุ่งหวัง
ที่จะให้เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการระงับข้อพิพาทแรงงานได้อย่าง เป็นธรรม
ที่สุด ปรากฏกฎหมายดังกล่าวจึง เน้นไปถึงลักษณะและองค์ประกอบของผู้พิพากษา
ศาลแรงงาน

หลักการของศาลแรงงานคือ การจัดให้มีองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วย
ผู้พิพากษา 2 ประเภท คือ ผู้พิพากษาอาชีพและผู้พิพากษาสมทบ โดยผู้พิพากษาสมทบ
นั้นจะต้อง เป็นผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง

สำหรับศาลแรงงานในประเทศไทยที่จัดตั้งขึ้นก็ยึดถือหลักการดังกล่าว โดย
กำหนดไว้ในศาลแรงงานให้มีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบตามจำนวนที่รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงยุติธรรมจะได้กำหนดตามความจำเป็น โดยให้มีผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้าง
และฝ่ายลูกจ้างจำนวนฝ่ายละเท่า ๆ กัน (มาตรา 11) ส่วนองค์คณะผู้พิพากษาของ
ศาลแรงงานประกอบด้วยผู้พิพากษาสมทบฝ่ายนายจ้างและผู้พิพากษาสมทบฝ่ายลูกจ้าง
ฝ่ายละเท่า ๆ กัน (มาตรา 17)